

Jens Edvin A. Skoghoy

Dispute resolution

3rd edition

This means that in deciding whether a case falls under the Norwegian judicial authority, one must still take our rules of internal law jurisdiction as a starting point. If a case has jurisdiction before a Norwegian court, and there is no convention or other rule of international law that says otherwise, the main rule must be that Soksmal can be brought in Norway - regardless of whether the parties are Norwegian citizens or residents of this country or not. In other words, the fact that a venue can be established in this country will normally give the case a sufficient connection to Norway. If the defendant has a general place of business in Norway, this connection is particularly strong. In such cases, a separate reason is required for the case to be exempt from Norwegian jurisdiction. 239. And vice versa: If no specific venue can be established in this country, there is a clear presumption that a lawsuit cannot be filed here. In order for a case to be brought in Norway without it having a place of business here in accordance with Norwegian venue rules, there must be special circumstances.

But even though the central factor in assessing whether a case belongs to the Norwegian judicial authority is whether any venue can be established in this country, this is not the only factor. Emphasis must also be placed on whether the case has any other connection to Norway than whether or not it has a case here.²⁴³ As an example from case law under litigation, the decision in Rt. 1998 pp. 1647 U: Et. Russian plane crashed on Operafjellet on Svalbard on August 29, 1996. All 141 on board were killed in the accident. With reference to the damage site alternative in tvml § 29, which in content corresponds to tvl. § 4-5 third Jedd, survivors in Russia, Ukraine and Moldova filed a compensation lawsuit against the airline and the airline's insurance company at the North Troms District Court, to which Svalbard belongs. The Supreme Court's Appeals Committee concluded that the case did not fall within Norwegian jurisdiction, and stated:

"The accident which is the basis for the plaintiffs' lawsuit against the insurance company AFES, occurred in Svalbard, and according to the wording in the Civil Procedure Act § 29, the compensation lawsuit could then be brought in this country. In the decision in Rt 1996 page 875, it is assumed that the provision also authorizes international competence. In the opinion of the Appeals Committee, this decision cannot be understood as meaning that legal proceedings with a claim for compensation after an accident occurred in Norway, can in each case be brought here. The decision concerned the effect alternative in § 29, and only this is discussed in more detail. The Driving Tribunal Committee agrees with the Court of Appeal that

even when it comes to the site of the alternative of damages, a requirement must be set that the dispute must have a natural connection to Norway

It is not disputed that the parties have no connection to Norway. It is only the fact that the plane crash occurred on Norwegian territory that links the case to Norway. The accident undoubtedly caused many and great losses, but these losses occurred in the plaintiffs' - the bereaved - brainland, not in Norway. The insurance agreement has also been entered into abroad between foreign companies. In the opinion of the kjaeremals committee, the case does not have such a connection to Norway that the lawsuit can be filed here. "

What is stated in this decision must also be used as a basis for the interpretation of doubt. § 4-3. However, it will not often be more relevant to reject a case from Norwegian courts if, according to our rules of domestic law, it has jurisdiction in Norway. This will first and foremost be relevant if the defendant does not have a general court in Norway, and the case has no other connection to the country than that a special court can be established here - as was the case in the Operafjell ruling. In cases where the defendant has a general place of business in Norway, it must be extremely rare for the case to be considered not to fall under the Norwegian jurisdiction. 244 Examples of cases where a case must be dismissed by Norwegian courts despite the fact that the defendant has a general interest in this country are disputes concerning property rights in real estate in other countries, disputes concerning the formation or dissolution of foreign companies and disputes about rights such as based on registration in foreign registers or Jignende.

An example of a case that has been considered to fall under the Norwegian Code of Judicial Procedure without it having its jurisdiction under international law venue rules can be found in Rt. 2010 p. 1197 A. In this decision, which concerned the question of whether a compensation lawsuit could be filed in Norway against the Australian company sorn conducting internet games, the Supreme Court took as its starting point the statement in Rt. 1998 p. 1647 U that «the dispute must have an unnatural connection to Norway». The Supreme Court pointed out that the term "case" in tvl. § 4-3 first paragraph cannot be interpreted so narrowly that it only covers the legal disputes. With the support of the other four judges, the presiding judge stated:

«In assessing whether the connection is sufficient, one must take into account all the circumstances in the case - as was also done in Rt. 1998 page 1647.

Whether the case in our case has such a natural connection to Norway must depend on an overall assessment of both legal and factual factors. Furthermore, it appears from the preparatory work for the Disputes Act that 'sufficient affiliation' shall not be understood as a requirement for the strongest affiliation, cf. NOU 2001: 32 Right to the case, page 692. »245

In this case, the Supreme Court concluded that there were such special circumstances that the action for damages could be brought in Norway even if, according to our rules of jurisdiction, it did not have jurisdiction here.

If the case is to be decided under Norwegian substantive law or international conventions under Norwegian substantive law, there may be an argument that the case has such a

connection to Norway that it can be heard by Norwegian courts.²⁴⁶ Conversely, the case must be decided according to another country law, help to remove the connection to Norway. Whether the case is to be decided according to Norwegian law is, however, in no way decisive for whether the case falls under Norwegian courts, but only a factor in an overall assessment.²⁴⁷

Jens Edvin A. Skoghøy

FVISTELØSNING

3. utgave

UNIVERSITETSFORLAGET.NO

Jens Edvin A. Skoghøy

TVISTELØSNING

3. utgave

Universitetsforlaget

Endelig må det legges vekt på hva som er nødvendig for å gjennomføre selvtektshandlingen. Etter strl. 2005 § 19 andre punktum kan makt mot person «bare brukes når rettskrenkelsen er åpenbar, og må ikke gå lenger enn forsvarlig». I forarbeidene er det uttalt at det for at en rettskrenkelse skal anses «åpenbar», må foreligge en bevisst rettskrenkelse eller «objektivt sett være klart at det foreligger en rettskrenkelse».²²⁸ I kravet om at maktbruken må være «forsvarlig», ligger at maktbruken «ikke må være mer vidtgående enn det som er strengt nødvendig, og at den ikke må være uforholdsmessig sammenholdt med det som oppnås gjennom selvtekten».²²⁹

1.8 Norske sivilprosessreglers geografiske anvendelse

1.8.1 Som oftest er vernetingsreglene bestemmende. Forholdet mellom regler om internasjonal domskompetanse og materielle lovvalgsregler

Det finnes et forliksråd for hver kommune, og for behandlingen av rettsaker i første instans er landet delt inn i 63 rettskretser («domssogn»). Med unntak av Oslo er det én tingrett for hvert domssogn, se nærmere punkt 2.4.1 nedenfor. Når domstolenes avgjørelse ønskes, blir det spørsmål om for hvilket forliksråd og for hvilken tingrett saken kan anlegges. De regler vår lovgivning inneholder om dette, kalles *vernetingsregler*.

Selv om vernetingsreglene først og fremst tar sikte på å bestemme *hvor* i landet en sak som hører under norsk domsmyndighet, kan anlegges, har vernetingsreglenes betydning ikke ansett å være begrenset til dette.²³⁰ Dersom ikke noe annet fulgte av særlige lovbestemmelser eller av internasjonale konvensjoner eller andre folkerettslige regler som Norge var bundet av, ble det i rettspraksis under tvistemålsloven ved fastleggelsen av norske domstolers internasjonale kompetanse tatt utgangspunkt i våre internrettslige vernetingsregler. Dette innebar at en sak, hvis det ikke fantes holdepunkter for annet, ble ansett å høre under norsk domskompetanse dersom det kunne påvises et vernetingsregler for saken i Norge, men ellers ikke.²³¹ På denne måten ble vernetingsreglene ikke bare bestemmende for hvor i landet en sak som hørte under norsk domskompetanse, kunne anlegges, men, dersom det ikke var holdepunkter for annet, også for *om* sak overhodet kunne anlegges her i landet. Det ble imidlertid

²²⁸ Ot.prp. nr. 90 (2003–2004), s. 423.

²²⁹ Ot.prp. nr. 90 (2003–2004), s. 423.

²³⁰ I teorien gikk Hagerup I s. 184, Augdahl s. 164 og Bratholm/Hov s. 13 – med støtte i forarbeidene (Ot.prp. nr. 1 (1910), s. 105 og s. 160–161 og Udkast til lov om domstolenes ordning med motiver (1902), s. 118 ff.) – forholdsvis langt i å anse vernetingsreglene som avgjørende for norske domstolers internasjonale kompetanse. Andre uttrykte seg noe mer forsiktig, se for eksempel Eckhoff, *Sivilprosess* s. 8, Hans Petter Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett*, 3. utgave, Oslo 2000, s. 16–17 og Tore Schei, *Tvistemålsloven med kommentarer, Bind 1*, 2. utgave, Oslo 1998, s. 141 ff. I Rt. 1993 s. 44 A og 2004 s. 1018 A sluttet Høyesterett seg til det som blant andre Tore Schei hadde hevdet. Om dansk og svensk rett, se bl.a. Gomard/Kistrup s. 102 ff., Lindell s. 199 ff. og Ekelöf/Boman I s. 68–69.

²³¹ Se for eksempel Rt. 1993 s. 44 A, 1994 s. 675 U, 1996 s. 25 A, 1996 s. 875 A, 1998 s. 1647 U, 1998 s. 1965 A, 2004 s. 1018 A og 2006 s. 242 U.

i flere avgjørelser av Høyesterett understreket at dette i prinsippet avhang av en fortolkning av den enkelte vernetingsregel.²³²

I motsetning til tvistemålsloven av 1915 inneholder tvisteloven av 2005 en uttrykkelig bestemmelse om internasjonal domskompetanse. Tvl. § 4-3 første ledd fastsetter:

«Tvister i internasjonale forhold kan bare anlegges for norske domstoler når saksforholdet har tilstrekkelig tilknytning til Norge.»²³³

Det kan ut fra den formulering bestemmelsen har fått, virke nærliggende å oppfatte den som en generell og selvstendig bestemmelse om når en sak hører under norske domstoler.²³⁴ Tvistemålsutvalget uttaler seg i utgangspunktet i den retning, men sier samtidig at bestemmelsen «i hovedsak neppe [sier] mer enn det som allerede følger av gjeldende rett, men klargjør dette i lovteksts form».²³⁵ Uansett hvordan Tvistemålsutvalget måtte være å forstå på dette punkt, må det imidlertid på grunnlag av den videre lovbehandling anses avklart at bestemmelsen ikke innebærer noe vesentlig nytt.²³⁶ I odelstingsproposisjonen blir det således uttalt at bestemmelsen «kodifiserer de krav til tilknytning til Norge som gjeldende rett gir anvisning på i saker med internasjonale elementer».²³⁷ Slik er bestemmelsen også blitt forstått i rettspraksis. I Rt. 2010 s. 1197 A er det under henvisning til lovforarbeidene uttalt at tvl. § 4-3 første ledd «er ment å være en kodifisering av den tidligere praksisen knyttet til tvistemålsloven».

Dette innebærer at man ved avgjørelsen av om en sak hører under norsk domsmyndighet, fortsatt må ta utgangspunkt i våre internrettslige vernetingsregler. Dersom en sak har vernetingsregler for en norsk domstol, og det ikke foreligger noen konvensjon eller annen folkerettslig regel som sier noe annet, må hovedregelen være at søksmål kan anlegges i Norge – uansett om partene er norske statsborgere eller hjemmehørende her i landet eller ikke. Det at det kan påvises et vernetingsregler her i landet, vil med andre ord normalt gi saken tilstrekkelig tilknytning til Norge.²³⁸ Hvis saksøkte har alminnelig vernetingsregler i Norge, er denne tilknytningen særlig sterk. I slike tilfeller kreves særskilt grunn for at saken skal være unntatt fra norsk domskompetanse.²³⁹ Og omvendt: Dersom det ikke kan påvises noe bestemt vernetingsregler her i landet, er det en klar presumsjon for at søksmål ikke kan anlegges her. For at en sak skal kunne anlegges i Norge uten at den etter norske vernetingsregler har vernetingsregler her, må det foreligge spesielle omstendigheter.²⁴⁰

232 Se for eksempel Rt. 1993 s. 44 A og 2004 s. 1018 A. Jf. Ingeborg B. Holtskog Olebakken, «Internasjonal sivilprosess – to dommer om vernetingsregler etter Brusselkonvensjonen og betydningen for norsk rett», *Lov og Rett*, 2006 s. 561 ff. på s. 562.

233 Den utforming bestemmelsen har fått, har voldt tolkningsvanskeligheter, se for eksempel Martin Aspaas, «Diskresjonær domsmyndighet i internasjonal privatrett», *Lov og Rett*, 2014 s. 509 ff.

234 Jf. Hov I s. 294–295.

235 NOU 2001: 32, Bind B, s. 692.

236 Om dette, se Lars Anders Heimdal, «Kravet om tilstrekkelig tilknytning til Norge etter tvisteloven § 4-3 første ledd for å anlegge tvister i internasjonale forhold for norske domstoler», *Lov og Rett*, 2008 s. 407 ff.

237 Prp. s. 375.

238 Se Rt. 2015 s. 1132 U.

239 Se Rt. 2012 s. 1951 A og 2013 s. 1089 U. Jf. Schei mfl. I s. 141.

240 Se Rt. 2015 s. 1040 A.

Dette er i samsvar med det som synes å være oppfatningen i Sverige. Bengt Lindell oppsummerer rettsstillingen i Sverige slik:

«Domsrätt har ... ansetts föreligga om det i den svenska rätten anvistas ett forum för prövning av den ifrågavarande tvisten. Avsaknaden av ett laga forum har emellertid inte ansetts utgöra ett absolutt hinder mot svensk domsrätt, men av rättspraxis framgår att det föreligger en *presumption* mot svensk domsrätt när forum inte finns anvista och att det således krävs särskilda skäl i dessa fall för att svensk domsrätt skall föreligga.

Har å andra sidan ett forum anvisats i RB [rättegångsbalken] eller annan svensk författning följer av det anförda att domsrätt normalt föreligger.»²⁴¹

Så vidt jeg kan se, samsvarer dette med det som har vært lagt til grunn i Norge.²⁴²

Men selv om det sentrale moment ved vurderingen av om en sak hører under norsk domsmyndighet, er om det kan påvises noe verneting her i landet, er dette ikke det eneste momentet. Det må også legges vekt på om saksforholdet har noen annen tilknytning til Norge enn at det har eller ikke har verneting her.²⁴³ Som eksempel fra rettspraxis under tvistemålsloven kan her nevnes avgjørelsen i Rt. 1998 s. 1647 U: Et russisk fly styrtet på Operafjellet på Svalbard 29. august 1996. Alle de 141 om bord omkom ved ulykken. Under henvisning til skadestedsalternativet i tvml. § 29, som innholdsmessig tilsvarende tvl. § 4-5 tredje ledd, reiste etterlatte i Russland, Ukraina og Moldova erstatningssøksmål mot flyselskapet og flyselskapets forsikringsselskap ved Nord-Troms tingrett, som Svalbard hører under. Høyesteretts ankeutvalg kom til at saken ikke hørte under norsk domskompetanse, og uttalte:

«Den ulykken som er grunnlaget for de kjærende parters søksmål mot forsikringsselskapet AFES, inntraff på Svalbard, og etter ordlyden i tvistemålsloven § 29 skulle da erstatningssøksmålet kunne anlegges her i landet. I avgjørelsen i Rt 1996 side 875 er det lagt til grunn at bestemmelsen også hjemler internasjonal kompetanse. Denne avgjørelsen kan etter kjæremålsutvalgets mening ikke forstås slik at søksmål med krav om erstatning etter en ulykke inntruffet i Norge, i et hvert tilfelle kan anlegges her. Avgjørelsen gjaldt virkningsalternativet i § 29, og bare dette er nærmere omtalt. Kjæremålsutvalget er enig med lagmannsretten i at det også når det gjelder skadestedsalternativet må oppstilles et krav om at tvisten må ha en naturlig tilknytning til Norge. ...

Det er ikke omstridt at partene ikke har noen tilknytning til Norge. Det er alene det at flyulykken inntraff på norsk territorium som knytter saken til Norge. Ulykken forårsaket utvilsomt mange og store tap, men disse tap oppsto i saksøkernes – de etterlattes – hjemland, ikke i Norge. Forsikringsavtalen er også inngått i utlandet mellom utenlandske selskaper. Etter kjæremålsutvalgets syn har saken ikke slik tilknytning til Norge at søksmålet kan anlegges her.»

²⁴¹ Lindell s. 199.

²⁴² Se Skoghøy, Tvistemål s. 33–35.

²⁴³ Se Rt. 2015 s. 1132 U.

Det som er uttalt i denne avgjørelsen, må også legges til grunn ved tolkingen av tvl. § 4-3. Det vil imidlertid ikke ofte være aktuelt å avvise en sak fra norske domstoler dersom den etter våre internrettslige vernetingsregler har vernetingsregler i Norge. Dette vil først og fremst være aktuelt dersom saksøkte ikke har alminnelig vernetingsregler i Norge, og saksforholdet ikke har annen tilknytning til landet enn at det kan påvises et særlig vernetingsregler her – slik tilfellet var i Operafjell-kjennelsen. I tilfeller hvor saksøkte har alminnelig vernetingsregler i Norge, må det være ytterst sjelden at saken blir ansett ikke å høre under norsk domsmyndighet.²⁴⁴ Som eksempler på at en sak må avvises fra norske domstoler til tross for at saksøkte har alminnelig vernetingsregler i landet, kan nevnes tvister om tinglige rettigheter i fast eiendom i andre land, tvister om stiftelse eller oppløsning av utenlandske selskaper og tvister om rettigheter som bygger på registrering i utenlandske registre eller lignende.

Et eksempel på at en sak er blitt ansett å høre under norsk domskompetanse uten at den etter våre internrettslige vernetingsregler har vernetingsregler her, finnes i Rt. 2010 s. 1197 A. I denne avgjørelse, som gjaldt spørsmålet om det kunne anlegges erstatningssøksmål i Norge mot at australsk selskap som drev med internettspill, tok Høyesterett utgangspunkt i uttalelsen i Rt. 1998 s. 1647 U om at «tvisten må ha en naturlig tilknytning til Norge». Høyesterett påpekte at uttrykket «saksforholdet» i tvl. § 4-3 første ledd ikke kan tolkes så snevert at det bare omfatter de rettslige tvistetemaene. Med tilslutning fra de øvrige fire dommerne fremholdt førstvoterende:

«Ved vurderingen av om tilknytningen er tilstrekkelig, må man ta i betraktning alle omstendighetene i saken – slik det også ble gjort i Rt. 1998 side 1647.

Om saksforholdet i vår sak har en slik naturlig tilknytning til Norge, må bero på en helhetsvurdering av både rettslige og faktiske momenter. Videre fremgår det av forarbeidene til tvisteloven at 'tilstrekkelig tilknytning' ikke skal forstås som et krav om sterkest tilknytning, jf. NOU 2001: 32 Rett på sak, side 692.»²⁴⁵

I denne saken kom Høyesterett til at det forelå slike spesielle omstendigheter at erstatningssøksmålet kunne anlegges i Norge selv om den etter våre internrettslige vernetingsregler ikke hadde vernetingsregler her.

Dersom saken etter norsk lovvalgsrett eller internasjonale konvensjoner skal avgjøres etter norsk materiell rett, vil det kunne være et argument for at saken har en slik tilknytning til Norge at den skal kunne behandles av norske domstoler.²⁴⁶ Omvendt vil det at saken skal avgjøres etter et annet lands rett, bidra til å fjerne tilknytningen til Norge. Hvorvidt saken skal avgjøres etter norsk rett, er imidlertid

244 Se Rt. 2012 s. 1951 A avsnitt 88 og 2013 s. 1089 U.

245 Denne avgjørelsen er kommentert av Morten Lund, «Norske domstolers domsmyndighet i internasjonale saker etter tvisteloven § 4-3 (1) – noen betraktninger om Høyesteretts kjennelse i Baasland-saken», Tore Bråthen (red.), *Moderne forretningsjus II*, Bergen 2011, s. 330–347 og Ørjan Salvesen Haukaas, «Vernetingsregler i internasjonale tvister – er tilknytning til Norge nok for å reise søksmål i Norge?», *Lov og Rett*, 2012, s. 151 ff.

246 Rt. 2010 s. 1197 A og 2015 s. 1132 U.

på ingen måte avgjørende for om saken hører under norske domstoler, men bare et moment i en totalvurdering.²⁴⁷

I forarbeidene til tvisteloven er det forutsatt at man ved vurderingen av om saken har tilstrekkelig tilknytning til Norge, blant annet må legge vekt på behovet for å få tvisten avgjort her i landet.²⁴⁸ Dette kan særlig være aktuelt i familierettslige og personrettslige forhold.²⁴⁹ Når det gjelder familierettslige forhold, uttaler Tvistemålsutvalget:

«For noen typer saker har det vist seg at det er behov for å kunne få en tvist pådømt i Norge selv om det ikke kan påvises verneting etter någjeldende regler i tvistemålsloven kapittel 2. Det har i visse tilfeller kunnet fremstå som urimelig om norske domstoler ikke skulle kunne ta saken under behandling. Særlig har dette vært aktuelt for tvister om daglig omsorg og foreldreansvar for barn, jf. blant annet Rt. 1960 side 188. Etter barnelova § 40 hører sak om foreldreansvar og daglig omsorg under domstolen der barnet har hjemting. Ved midlertidig opphold i Norge er det kanskje ikke naturlig å anse barnet for å ha hjemting noe sted her i landet. ... Etter Tvistemålsutvalgets syn må det være relevant å vektlegge et slikt behov for å få tvisten løst ved norske domstoler ved vurderingen av om tilknytningskravet i § 4-2 (1) er oppfylt.»²⁵⁰

Som eksempel fra personretten på at behovet for domstolsavgjørelse her i landet har vært tillagt vekt, kan nevnes Rt. 2011 s. 1285 U. Spørsmålet var her hvorvidt sak om umyndiggjøring av en person som hadde flyttet til Spania, kunne anlegges i Norge. Under henvisning til det praktiske behovet for å få saken avgjort her i landet, hadde lagmannsretten kommet til at saken hørte under norsk domskompetanse. Høyesteretts ankeutvalg fant at lagmannsretten hadde forstått reglene om norsk domskompetanse riktig.

Omvendt kan mangel på behov for å få tvisten avgjort av norske domstoler benyttes som argument for avvisning. Det kan her vises til følgende uttalelse av Tvistemålsutvalget:

«Noen ganger vil det være slik at saksforholdet har en viss tilknytning til Norge, men at tilknytningen til et annet land er sterkere. Behovet for å få avgjort tvisten i Norge vil ha en viss vekt når man skal vurdere om tilknytningskravet er oppfylt. Etter doktrinen om 'forum non convenience', som gjelder i England og USA, kan domstolene avvise en sak når tilknytningen til landet er rent tilfeldig og saken naturlig hører hjemme ved domstolene i et annet land. En slik regel har man ikke etter gjeldende norsk prosessrett. Etter Tvistemålsutvalgets syn kan det likevel være grunn til å vurdere om tilknytningskravet etter § 4-2 (1) er oppfylt. At saken har en sterkere tilknytning til et annet land, kan ikke i seg selv begrunne avvisning,

²⁴⁷ Se NOU 2001: 32, Bind B, s. 692 og Rt. 2015 s. 1040 A.

²⁴⁸ NOU 2001: 32, Bind B, s. 693.

²⁴⁹ Se for eksempel Rt. 1960 s. 188 U, 1960 s. 1403 U og 2011 s. 1285 U.

²⁵⁰ NOU 2001: 32, Bind B, s. 693.

men hvis tilknytningen til Norge ellers er svak, vil tilknytningen til et annet land i grensetilfeller kunne tilsi at norske domstoler avviser saken. Man må imidlertid unngå at en sak avvises fra norske domstoler fordi den bør pådømmes i et annet land, hvis det er en viss risiko for at saksanlegg i det landet vil bli avvist.»²⁵¹

I formuerettslige tvister var domstolene under tvistemålsloven av 1915 meget tilbakeholdne med å anse norske domstoler kompetente uten at det fantes noen vernetingsregel som dekket forholdet.²⁵² Det at saksforholdet for øvrig hadde sterk tilknytning til Norge, ble normalt ikke ansett tilstrekkelig for å bringe saken inn under norsk domsmyndighet.

Som eksempler fra rettspraksis kan nevnes Rt. 1989 s. 1284 U og 1993 s. 44 A.

Forholdet i Rt. 1989 s. 1284 U var at det i strid med den dagjeldende sjølovs § 169 var avtalt at bortfrakterens ansvar for lasteskader på et vareparti som det var utstedt konnossement for i Norge, skulle avgjøres etter indisk rett. Forsikringselskapene som hadde utbetalt forsikringsoppgjør for lasteskadene, gikk til søksmål i Norge mot det indiske rederi som stod som bortfrakter. Fra forsikringselskapenes side ble det blant annet gjort gjeldende at verneting i Norge må kunne utledes uten uttrykkelig hjemmel når sterke reelle hensyn tilsier det, og i dette tilfellet mente forsikringselskapene at verneting her i landet var påkrevet for at de preseptoriske ansvarsregler i den dagjeldende sjølovs §§ 118 ff. som bygget på Haag/Visbykonvensjonen, skulle få virkning som tilsiktet. Dette fikk imidlertid forsikringselskapene ikke medhold i. Høyesteretts ankeutvalg var enig med Eidsivating lagmannsrett i at det «ikke kan oppstilles noen ulovfestet vernetingsregel som dekker det foreliggende tilfelle». At konnossementet var utstedt i Norge, gav ikke saksforholdet tilstrekkelig tilknytning til Norge til at søksmål skulle kunne reises her.²⁵³

I Rt. 1993 s. 44 A var det spørsmål om Den Danske Bank kunne saksøkes i Norge for garantiforpliktelse som banken hadde stillet for norsk hoveddebitor overfor Sparebanken NOR.²⁵⁴ De materielle spørsmål i saken skulle avgjøres etter norsk rett, og garantien var i sin tid blitt stilt for å forhindre konkursåpning hos hoveddebitor. Den Danske Bank ble saksøkt sammen med hoveddebitor ved dennes hjemting, jf. tvml. § 33 andre ledd. Høyesterett la til grunn at denne bestemmelse ikke gir internasjonal domskompetanse.²⁵⁵ Etter Høyesteretts oppfatning gav heller ikke Den Danske Banks garantiforpliktelse saken «en slik tilknytning til Norge at dette kan gi norsk domstol domsmyndighet i saken».²⁵⁶

Med den formulering som tvl. § 4-3 første ledd har fått, kan det etter tvisteloven ikke stilles like strenge krav til tilknytning til Norge for at norske domstoler skal få kompetanse til å pådømme en sak som det ikke kan påvises noe bestemt verneting for her i landet. Den ovenfor nevnte avgjørelse i Rt. 2010 s. 1197 A er et eksempel på

251 NOU 2001: 32, Bind B, s. 693.

252 Se for eksempel Rt. 1989 s. 1284 U, 1993 s. 44 A og 2006 s. 242 U.

253 Ankeutvalgets kjennelse i denne saken er i tillegg til i Rt. inntatt i ND 1989 s. 208, og i ND er også lagmannsrettens premisser gjengitt. Se om saken også Erling Selvig, «Kommentarer 1988–89», *Nordiske Domme i sjøfartsanliggende*, 1989 s. v ff. på s. vii–viii. I Rt. 1993 s. 44 A blir det presisert at ankeutvalget i avgjørelsen i Rt. 1989 s. 1284 U ikke har sagt noe om at «sak i visse tilfeller kan anlegges i Norge selv om ikke noe bestemt verneting kan påvises».

254 For ordens skyld nevnes at jeg var prosessfullmektig for Sparebanken NOR.

255 Denne avgjørelse er fulgt opp i Rt. 2006 s. 242 U.

256 Etter at Lugano-konvensjonen var trådt i kraft 1. mai 1993, ble det reist nytt søksmål mot Den Danske Bank for Nord-Troms tingrett i Tromsø med hjemmel i konvensjonens artikkel 5 nr. 1. Saken endte med at det deretter ble inngått forlik.

det. Høyesterett kom her enstemmig til at det uavhengig av «utfallet av vurderingen av verneting etter §§ 4-4 til 4-5 og lovvalgsspørsmålet» kunne anlegges erstatnings-søksmål i Norge mot et australsk selskap, Centrebet PTY Ltd., som drev med spill på internett. I senere praksis er det imidlertid understreket at avgjørelsen i Rt. 2010 s. 1197 A må ses på bakgrunn av de spesielle omstendighetene i saken, og at det bare unntaksvis kan være aktuelt å gi norske domstoler kompetanse til å pådømme formuerettslige tvister uten at tvisten etter norske vernetingsregler har verneting her.²⁵⁷

I Rt. 2010 s. 1197 A tok Høyesterett utgangspunkt i at saken knyttet seg til internetthandel – eller mer presist: kjøp av veddemålstjenester på Internett. Dette reiste etter Høyesteretts oppfatning «andre problemstillinger enn det som tradisjonelt har vært utgangspunkt for tilknytningsvurderingen, hvor fysisk oppholdssted har stått sentralt». Høyesterett viste til uttalelser i Tvistemålsutvalgets utredning om at nye former for kontraktsinngåelse gjennom postordre, handel på internett mv. gir grunnlag for å revurdere de tidligere vernetingsreglene,²⁵⁸ og at den næringsdrivende som frembyr sine varer eller tjenester for en vid kundekrets over større geografiske områder, med en viss rett kan hevdes være «nærere til å bære den ekstra belastning geografisk avstand innebærer ved eventuelt senere saksanlegg enn kunden som har mottatt tilbudet på sin bopel e.l.».²⁵⁹ Med tilslutning fra de øvrige fire dommerne fremholdt førstvoterende som avgjørende for at saken hørte under norsk domskompetanse:

«Uten å ta stilling til om B. må anses som forbruker i forhold til hans nettspill, mener jeg disse hensynene langt på vei gjør seg gjeldende i den foreliggende sak. Centrebet har gått aktivt ut i det norske spillmarkedet, med norsk språk på nettsidene og norske kundeveiledere tilgjengelig på et norsk 800-nummer. De norske kundene har kunnet spille med norsk valuta på norske sportsbegivenheter og andre arrangementer som neppe har interesse som objekter for veddemål utenfor Norge. Internett gjør det mulig med aktiv markedsføring mot Norge uten å ha en filial, et agentur eller lignende i Norge. Et slikt forretningssted ville gitt Centrebet verneting i Norge etter tvisteloven § 4-4 tredje ledd annen setning. Selskapet har en innleid markeds- og pressesjef i Norge. Det er ikke anført at dette medfører at Centrebet har forretningssted i Norge og dermed verneting etter § 4-4 tredje ledd. Likevel viser det at Centrebet har hatt en slik person i Norge, med lokal kunnskap og tilstedeværelse, at aktiviteten har mange fellestrekk med en markedsattsning gjennom et forretningssted i Norge. Dette må ha betydning ved vurderingen av tilknytning etter § 4-3 første ledd.

B er norsk statsborger som begynte å spille på Centrebets sider mens han oppholdt seg i Norge. Han har hele tiden fremstått som en norsk kunde ved at han har spilt på de norskspråklige nettsidene, spilt med norske kroner og forholdt seg til de norske kundekonsulentene. At han i den perioden søksmålet knytter seg til i det vesentlige oppholdt seg i utlandet, er da underordnet. Han opprettet holdt gjennom hele perioden en viss kontakt med Norge. Han hadde kontoen sin i DnB NOR, han beholdt leiligheten i Oslo mens han bodde på hotell i Berlin og Praha, han meldte ikke flytting, og han reiste hjem regelmessig. Alt i alt bærer ikke oppholdet i utlandet preg av noe egentlig brudd med Norge. Hadde Baasland spilt fra Norge, ville tilknytningen åpenbart vært tilstrekkelig. Tapene som er pådratt er ikke knyttet til utenlandsoppholdet; han kunne ha pådratt seg tilsvarende tap om han hadde oppholdt seg i Norge i hele perioden. For selskapet er det uten betydning om han spilte fra det ene eller andre landet, og det fremstår derfor som en tilfeldig konsekvens om søksmålsadgangen i Norge skulle komme i en annen stilling som følge av at han oppholdt seg i utlandet

²⁵⁷ Se Rt. 2015 s. 1040 A.

²⁵⁸ NOU 2001: 32, Bind B, s. 676.

²⁵⁹ NOU 2001: 32, Bind B, s. 688.

mens han spilte. Tilknytningen til Norge er derimot ikke tilfeldig, men er et resultat av en bevisst satsning på det norske markedet fra Centrebets side.»

På dette grunnlag konkluderte Høyesterett med at erstatningssøksmålet mot Centrebet kunne anlegges i Norge.

Forholdet i Rt. 2015 s. 1040 A var at en nederlandsk underleverandør til et koreansk skipsverft som bygde en plattform til bruk på norsk sokkel, hadde stilt en påkravsgaranti gjennom et nederlandsk garantiselskap for eventuelt ansvar som følge av mislighold. Norsk rett skulle gjelde både for det underliggende avtaleforholdet og for garantiavtalen. Da verftet fremmet krav overfor garantiselskapet om utbetaling under garantien, begjærte den nederlandske underleverandøren midlertidig forføyning for norsk domstol for å stanse utbetalingen. Tvisten hadde ikke vernet i Norge etter tvl. § 32-3, og Høyesterett, som behandlet saken i avdeling, kom til at den heller ikke kunne behandles her etter tvl. § 32-3, jf. § 4-3 første ledd. Det ble vist til forarbeidenes forutsetning om at det i så fall måtte foreligge spesielle omstendigheter. Den omstendighet at tvisten hadde tilknytning til Norge, var i seg selv ikke tilstrekkelig. Det ble videre uttalt at det skal mye til for å etablere norsk domsmyndighet i formuerettslige saker hvor det ikke er påvist vernet i Norge, og at det skal spesielt mye til ved krav om midlertidig forføyning i slike saker.

Hvis en sak skulle høre under norsk domsmyndighet uten at det finnes noen bestemt vernetingsregel som dekker forholdet, må saken, dersom det ikke er særlig hjemmel for annet, anlegges i Oslo, se tvl. § 4-3 andre ledd, jf. § 6-1 andre ledd.²⁶⁰

På enkelte områder er det gitt egne lovbestemmelser som særskilt angir når søksmål kan reises ved norske domstoler. Dette gjelder blant annet for saker etter ekteskapsloven og barneloven, se ekteskapsloven § 30 b, jf. § 25 a andre ledd og barneloven §§ 81–83.²⁶¹ Dersom det ikke finnes særlige holdepunkter for annet, må slike bestemmelser innenfor sine områder oppfattes som uttømmende for når søksmål kan reises her i landet.

For gjennomføring av gjeldsforhandling og konkurs bestemmer konkursloven § 146 første ledd første og andre punktum:

«Er skyldnerens virksomhet registrert i Foretaksregisteret, hører behandlingen under tingretten i den rettskrets hvor skyldneren har sitt hovedforretningssted. I andre tilfeller hører behandlingen under tingretten i den rettskrets hvor skyldneren har sitt alminnelige verneting.»

Direkte regulerer denne bestemmelse bare hvilken tingrett bobehandlingen hører under dersom insolvensbehandlingen skal foregå etter norsk rett. I forarbeidene er det imidlertid forutsatt at bestemmelsen også angir den internasjonale rekkevidden av norske regler om gjeldsforhandling og konkurs.²⁶² Denne forståelsen er fulgt opp i rettspraksis.²⁶³

Etter skifteloven § 8 tredje ledd skal offentlig skiftebehandling etter en avdød

²⁶⁰ Se for eksempel Rt. 2010 s. 1197 A.

²⁶¹ Se for eksempel Rt. 1987 s. 794 A, 1993 s. 1144 U, 1996 s. 1332 U og 2005 s. 1345 U.

²⁶² Se NOU 1972: 20 Gjeldsforhandling og konkurs, s. 228 og Ot.prp. nr. 50 (1980–1981), s. 127.

²⁶³ Se for eksempel Rt. 2014 s. 716 U.

foretas av tingretten i den rettskrets hvor avdøde sist hadde bopel eller – hvis noen bopel ikke kan påvises – ved hans siste oppholdssted. Denne bestemmelse regulerer direkte bare kompetansefordelingen mellom norske tingretter, og ikke forholdet mellom norske og utenlandske skiftemyndigheter, men langt på veg vil løsningene her være sammenfallende.²⁶⁴ Etter norsk internasjonal skifterett skal dødsboskifte som hovedregel gjennomføres i det land hvor avdøde hadde sin siste bopel (domisilprinsippet),²⁶⁵ og dersom det ikke finnes særlig hjemmel for annet, skal alle spørsmål om hvordan skiftet skal gjennomføres, løses etter de regler som gjelder i dette landet, uten hensyn til hvor arvingene bor, hva arvemidlene består av, og hvor gjenstandene befinner seg (prinsippet om skiftets enhet og universalitet). Dette kan imidlertid bare gjelde spørsmål om hva som omfattes av boet, hvordan boet skal behandles, og hvordan midlene fordeles. Dersom det er tale om å kreve tilbake arv som uriktig er utbetalt, må alminnelige regler om internasjonal domskompetanse gjelde.

Som eksempel fra rettspraksis kan nevnes Rt. 1999 s. 1333 A. I denne saken var det spørsmål om en forbigått arving ved et dødsboskifte i USA kunne fremsette krav om sin del av arven mot en mottaker av arven bosatt i Norge. Høyesterett kom til at prinsippet om skiftets enhet og universalitet ikke var til hinder for at mottakeren kunne saksøkes ved sitt alminnelige verneting i Norge.

Konkursloven § 145 første og andre ledd definerer tingrettens saklige kompetanse ved gjennomføring av gjeldsforhandling og konkurs. Disse bestemmelsene løser ikke norske domstolars kompetanse til å pådømme krav mot utenlandske rettssubjekter.²⁶⁶

Det finnes to grunnleggende forskjellige tilnæringsmåter til den internasjonale virkning av en insolvensbehandling. Etter universalitetsprinsippet kan en insolvensbehandling bare åpnes i én stat – som regel den stat skyldneren har sterkest tilknytning til – og må omfatte alle debtors aktiva uten hensyn til hvor de måtte befinne seg. Dette prinsippet krysses imidlertid av territorialprinsippet: Statenes adgang til tvangsutøvelse er begrenset til den enkelte stats eget territorium. Etter dette prinsippet får insolvensbehandling i én stat bare umiddelbar betydning for debtors disposisjoner og aktiva i denne staten.²⁶⁷

En særegen bestemmelse om norsk domskompetanse finnes i forsikringsavtaleloven § 7-6 femte ledd. Denne bestemmelse fastsetter at direkte søksmål fra skadelidte mot forsikringsselskap under en ansvarsforsikring «må anlegges i Norge, hvis ikke annet følger av Norges folkerettslige forpliktelser». Bakgrunnen for bestemmelsen er at forsikringsselskapene under forberedelse av forsikringsavtaleloven uttrykte engstelse for at rett til direkte krav kunne føre til at selskapet ble saksøkt i land med en annen erstatningsrettslig tradisjon og et helt annet erstatningsnivå enn i Norge. Lovgiverne fant å burde imøtekomme forsikringsselskapenes ønske på dette punkt. Søksmål mot et ansvarsforsikringsselskap etter direktekravsregelen i forsikringsavtaleloven § 7-6 første ledd kan derfor bare anlegges i Norge. Som det fremgår av bestemmelsen, kan imidlertid Norge ved folkerettslige regler ha forpliktet seg til å akseptere

264 Se Per Augdahl, *Skifteloven med kommentarer*, 3. utgave, Oslo 1974, s. 13–14. Peter Lødrup, *Arverett*, 4. utgave, Oslo 1999, s. 28 synes derimot å mene at skifteloven § 8 også regulerer norske skifterettens internasjonale kompetanse.

265 Se kjennelse 23. mai 2014 (HR-2014-1073-U).

266 Se Rt. 2004 s. 1018 A og 2013 s. 556 A.

267 Se nærmere Rt. 2013 s. 556 A.

søksmål etter direktekravsregelen i andre land. I forhold til land som omfattes av Lugano-konvensjonen 2007 om domsmyndighet mv. i sivile og kommersielle saker, bestemmes vernetilstanden i forsikringsaker av Lugano-konvensjonens artikkelene 8–14.

Spørsmålet om hvorvidt en sak kan anlegges i Norge, må – med de begrensninger som følger av internasjonale konvensjoner og andre folkerettslige regler som Norge er bundet av – avgjøres på grunnlag av norsk rett, og dersom saken blir fremmet, skal den *også for øvrig behandles etter norske prosessregler (lex fori)*.²⁶⁸ Fra denne regel må det imidlertid gjøres unntak for spørsmål om hvem som kan opptre på vegne av en utenlandsk sammenslutning. Dette må avgjøres på grunnlag av sammenslutningens hjemlandslov, se nærmere punkt 5.5 nedenfor.

Om en sak hører under norsk domsmyndighet, betyr imidlertid ikke det at saken skal avgjøres på grunnlag av norske materielle rettsregler. Hvilket lands materielle rettsregler som skal legges til grunn for avgjørelsen, bestemmes av *lovvalgsregler* (også kalt «rettsvalgsregler» eller «internasjonal privatrett»).

Enkelte lovvalgsregler beror på internasjonale konvensjoner, men stort sett er lovvalgsretten en del av det enkelte lands nasjonale rettssystem. De norske lovvalgsreglene bestemmer hvilket lands materielle rettsregler norske domstoler skal legge til grunn hvis saken kommer til behandling i Norge.²⁶⁹

I forhold til spørsmålet om hvilket lands rett som skal legges til grunn, blir regler om beviskrav og bevisbyrde betraktet som materielle, og ikke som prosessuelle rettsregler. Dette innebærer at lovvalgsreglene ikke bare avgjør hvilket lands materielle rett som skal legges til grunn, men også hvilket lands beviskravs- og bevisbyrde-regler som skal anvendes.²⁷⁰ Hvis for eksempel saken blir avgjort på grunnlag av tysk materiell rett, skal også tyske beviskravs- og bevisbyrde-regler legges til grunn.

1.8.2 Folkerettslige regler om internasjonal domskompetanse går foran internrettslige regler. Lugano-konvensjonen

(a) Innledning

De internrettslige norske regler vi har for når en sak hører under norske domstoler, gjelder bare i den utstrekning noe annet ikke er bestemt i traktat eller andre folkerettslige regler som Norge er bundet av.

Av tvl. § 1-2 følger at ikke bare traktatforpliktelser som Norge måtte ha påtatt seg, men også alminnelige folkerettslige begrensninger for nasjonale domstolers internasjonale kompetanse har direkte gjennomslagskraft og går foran intern rett.²⁷¹ Av stor praktisk betydning for norske domstolers internasjonale kompetanse er Lugano-konvensjonen 2007 om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker. Konvensjonen er inngått mellom EU,

268 Se for eksempel Rt. 1995 s. 582 U, 1996 s. 1763 U, 2006 s. 238 U, 2008 s. 1207 U og 2008 s. 1376 A.

269 Om norske lovvalgsregler, se særlig H.P. Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett*, 3. utgave, Oslo 2000, Helge J. Thue, *Internasjonal privatrett*, Oslo 2002 og Giuditta Cordero-Moss, *Internasjonal privatrett på formuerettens område*, Oslo 2013. Om lovvalgsspørsmål i kontrakts- og panterett, se også Kai Krüger, *Norsk kontraktsrett*, Bergen 1989, s. 881 ff., Berte-Elen R. Konow, *Løsørepant over landegrensler*, Bergen 2006 og Jens Edvin Andreassen [Skoghøy], *Factoringpant*, Oslo 1990, s. 491 ff.

270 Bratholm/Hov s. 15 og Skeie I s. 92.

271 Se Rt. 2011 s. 1532 U og 2012 s. 57 U.

Norge, Danmark, Island og Sveits. Liechtenstein er part i EØS-avtalen, men ikke i Luganokonvensjonen. Når Danmark er part ved siden av EU, er det fordi Danmark ikke er part i det indre justissamarbeid i EU som gir grunnlag for EUs partskompetanse på vegne av medlemsstatene (EU-traktaten avsnitt IV).

Lugano-konvensjonen av 2007 erstatter tidligere Lugano-konvensjon av 1. september 1988 mellom EU- og EFTA-landene.²⁷² 1988-konvensjonen trådte i kraft overfor Norge 1. mai 1993,²⁷³ mens 2007-konvensjonen trådte i kraft 1. januar 2010.²⁷⁴ Den følgende fremstilling bygger på 2007-konvensjonen.

(b) *Lugano-konvensjonens anvendelsesområde*

Lugano-konvensjonen gjelder med nærmere angitte unntak hele privatrettens område («sivile og kommersielle saker»), se konvensjonens artikkel 1.²⁷⁵ Konvensjonen gir ikke bare regler om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer innenfor konvensjonsområdet, slik tradisjonelle konvensjoner innenfor sivilprosessen gjør (konvensjonens kapittel III). Konvensjonen gir også regler om internasjonal domskompetanse, dvs. i hvilken utstrekning sak med tilknytning til et konvensjonsland skal kunne anlegges for domstolene i et annet konvensjonsland (konvensjonens kapittel II). Konvensjonen er gjennomført i norsk rett ved tvl. § 4-8, jf. § 19-6 første ledd andre og tredje punktum.

Lugano-konvensjonen bygger på rådsforordning 44/2001/EF av 22. desember 2000 om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile saker og kommersielle saker (Brüssel I-forordningen).²⁷⁶ Denne forordningen gjelder i utgangspunktet for alle EU-land med unntak av Danmark. Da forordningen er vedtatt med hjemmel i EU-traktatens avsnitt IV, gjelder den ikke for Danmark. Danmark er imidlertid knyttet til Brüssel I-forordningen ved en egen avtale av 19. oktober 2005 (Danmarksavtalen). Brüssel I-forordningen er en videreutvikling av Brüsselkonvensjonen av 27. september 1968 om domsmyndighet og fullbyrdelse av dommer i sivile saker og kommersielle saker (Brüssel-konvensjonen). Mellom de andre EU-landene enn Danmark ble Brüssel-konvensjonen erstattet av Brüssel I-forordningen fra 1. mars 2002. Avtalen mellom EU og Danmark trådte i kraft 1. juli 2007.

²⁷² Konvensjonen av 2007 er utførlig behandlet av Lennart Pålsson, *Bryssel I-förordningen jämte Bryssel- och Luganokonventionerna*, Stockholm 2008. Om konvensjonen av 2007, se også Fausto Pocar, «The new Lugano Convention on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters», *Yearbook of Private International Law*, Volume X–2008, s. 1 ff. Da konvensjonen av 2007 i hovedsak viderefører konvensjonen av 1988, er også fremstillinger av denne konvensjonen fortsatt av interesse. Om konvensjonen av 1988, se bl.a. Stein Rognlien, *Lugano-konvensjonen. Norsk kommentarutgave. Internasjonal domsmyndighet i sivile saker*, Oslo 1993 og Michael Bogdan, «Luganokonventionen», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 1991 s. 387 ff.

²⁷³ Se kgl. res. 12. februar 1993 nr. 102 om ikrafttredelse av lov 8. januar 1993 nr. 21 om gjennomføring i norsk rett av Lugano-konvensjonen om domsmyndighet og fullbyrding av dommer i sivile og kommersielle saker.

²⁷⁴ Se kgl. res. 16. oktober 2009 nr. 1279.

²⁷⁵ Se nærmere bl.a. Pålsson, op.cit. s. 57 ff.

²⁷⁶ Om Brüssel I-forordningen av 2000, se Lennart Pålsson, *Bryssel I-förordningen jämte Bryssel- och Luganokonventionerna*, Stockholm 2008 og Ulrich Magnus og Peter Mankowski (red.): *Brussels I Regulation*, München 2007, som er utgitt i serien *European Commentaries on Private International Law*.

Ved forordning 1215/2012/EUT av 12. desember 2012 om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile saker ble Brüssel I-forordningen revidert.²⁷⁷ Fra 10. januar 2015 skal den nye Brüssel I-forordningen erstatte den tidligere. Dette gjelder også mellom de øvrige EU-landene og Danmark.²⁷⁸ Lugano-konvensjonen av 2007 forventes på et tidspunkt å bli revidert i lys av den nye Brüssel I-forordningen.

Selv om Lugano-konvensjonen har tilknytning til EØS-samarbeidet, er den ikke noen del av EØS-avtalen. EFTA-domstolen har derfor ikke noen rolle ved tolkingen av konvensjonen. Brüssel I-forordningen hører – i likhet med den tidligere Brüssel-konvensjonen – under EU-domstolen. Ifølge protokoll nr. 2 til Lugano-konvensjonen skal det ved tolkingen av denne konvensjonen tas «tilbørlig hensyn» til EU-domstolens avgjørelser og til avgjørelser av nasjonale domstoler om tilsvarende eller lignende bestemmelser i Brüssel I-forordningen, Brüssel-konvensjonen og Lugano-konvensjonen av 1988 (protokollen artikkel 1). Ved tolkingen av Lugano-konvensjonen vil således særlig praksis fra EU-domstolen være en viktig rettskilde. EU-domstolens avgjørelser oppfattes som praktisk talt bindende.²⁷⁹ Som det fremgår av protokollen, vil også avgjørelser av andre lands nasjonale domstoler være av interesse.²⁸⁰ De vil imidlertid på langt nær ha samme tyngde som avgjørelser av EU-domstolen.

Det er en forutsetning for at Lugano-konvensjonen skal få anvendelse, at tvisten er av internasjonal karakter, dvs. at den har et grenseoverskridende element. Dersom tvisten ikke har noen tilknytning til et annet land, men fremstår som et rent internt anliggende, avgjøres vernetingssspørsmål av nasjonale rettsregler.²⁸¹

Det er imidlertid ikke noe vilkår for at konvensjonen skal få anvendelse, at tvisten har tilknytning til mer enn ett Lugano-land.²⁸² Etter EU-domstolens praksis kommer Brüssel I-forordningen til anvendelse selv om det internasjonale tilknytningselementet består av tilknytning til et land utenfor konvensjonsområdet. På samme måte må Lugano-konvensjonen forstås.

De fleste vernetingsregler i Lugano-konvensjonen forutsetter at *saksøkte* har «bosted» i en konvensjonsstat. Unntak finnes i bestemmelsene om nærmere angitt forbrukerkontrakter, de eksklusive vernetingsbestemmelsene og bestemmelsen om avtalt vernetting. Konvensjonen er derimot stort sett taus om hvilken tilknytning *saksøker* må ha til konvensjonsområdet. Betyr dette at konvensjonen også kan påberopes av saksøkere med hjemsted utenfor konvensjonsområdet uten at det stilles krav om at det saksforhold som danner gjenstanden for søksmålet, har tilknytning til en konvensjonsstat?

277 Om Brüssel I-forordningen av 2012, se Peter Arnt Nielsen, «Den nye Bruxelles I-forordningen», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 2013 s. 289 ff.

278 Se Nielsen, op.cit. s. 290.

279 Se for eksempel Rt. 2004 s. 981 A avsnitt 22, 2006 s. 391 U avsnitt 21, 2007 s. 1759 U avsnitt 42, 2011 s. 897 avsnitt 35, 2012 s. 1951 A avsnitt 35 og Rt. 2015 s. 129 U, jf. Pålsson, op.cit. s. 42 ff.

280 Se Jens Edvin A. Skoghøy, «Bruk av utenlandske rettsavgjørelser som argument ved rettsanvendelsen», *Retts og toleranse. Festskrift til Helge Johan Thue*, Oslo 2007, s. 564 ff. på s. 567–570. Som eksempel fra norsk rettspraksis kan nevnes Rt. 2007 s. 1759 U.

281 Se EU-domstolens dom 1. mars 2005 i saken Andrew Owusu mot N.B. Jackson mfl. (sak-281/02) premiss 25. Jf. Rt. 2002 s. 82 U, 2002 s. 402 U og 1995 s. 1244 U. Se nærmere Pålsson, op.cit. s. 70–71, Rognlien, op.cit. s. 105 og Holtskog Olebakken, op.cit. s. 565 ff.

282 EU-domstolens dom 1. mars 2005 i saken Andrew Owusu mot N.B. Jackson mfl. (sak C-281/02).

Det fremgår av konvensjonens fortale at konvensjonen har som formål å «styrke rettsvernet ... for personer med tilhold» i konvensjonsstatene. Til tross for den begrensning som ligger i denne formålsangivelsen, har det under henvisning til EU-domstolens praksis av enkelte vært hevdet at verken saksøkeren eller saksforholdet trenger å ha noen tilknytning til konvensjonsområdet. Den praksis som det har vært vist til, er først og fremst EU-domstolens dom 1. mars 2005 i saken *Andrew Owusu mot N.B. Jackson mfl.* Denne dommen gjelder imidlertid vilkåret om at tvisten må være av internasjonal karakter, og ikke spørsmålet om hvorvidt saksøkeren eller saksforholdet må ha tilknytning til et konvensjonsland.

I dommen uttalte EU-domstolen at det «omhandlede rettsforholds internasjonale karakter ... ikke nødvendigvis [behøver] være en følge af, at flere kontraherende stater på grund av sagens realitet eller parternes respektive bopæle er impliceret».²⁸³ Domstolen kom til at vernettinget i en erstatningstvist mellom parter som begge hadde bopel i Storbritannia, ble regulert av Brüssel-konvensjonen til tross for at skaden ikke var voldt i en annen konvensjonsstat, men på Jamaica. I dommen blir det fremholdt:

«Hvis en kontraherende stat og et tredjeland er impliceret f.eks. på grund af, at sagsøgeren og en sagsøgt har bopæl i den kontraherende stat, og de faktiske omstændigheder, der ligger til grund for tvisten, har fundet sted i tredjelandet, kan det også give det omhandlende rettsforhold en international karakter.»²⁸⁴

Som det fremgår, er uttalelsen knyttet til internasjonalitetsvilkåret. I dommen blir det presisert at problemstillingen var hvorvidt hovedregelen om at søksmål må anlegges ved domstolene i saksøktes bopelsstat, får anvendelse «når sagsøgeren og en af de sagsøgte har bopæl på den samme kontraherende stats område, og tvisten ved domstolene i denne stat har visse tilknytningspunkter til et tredjeland, men ikke til en anden kontraherende stat».²⁸⁵ Hypotetiske problemstillinger ville domstolen ikke uttale seg om.²⁸⁶

Det fremgår av artikkel 23 nr. 1, jf. nr. 3 at det i saker som er omfattet av Lugano-konvensjonens saklige anvendelsesområde, er adgang til å avtale vernetting i et land som er omfattet av konvensjonen, selv om saksøkeren ikke har hjemsted i en konvensjonsstat. Før Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2012 s. 1951 A var det derimot omtvistet hva som ellers gjelder.²⁸⁷

Formålet med konvensjonen tilsier at den ikke bare bør få anvendelse dersom

283 EU-domstolens dom 1. mars 2005 i saken *Andrew Owusu mot N.B. Jackson mfl.* (sak C-281/02) premiss 26.

284 EU-domstolens dom 1. mars 2005 i saken *Andrew Owusu mot N.B. Jackson mfl.* (sak C-281/02) premiss 26.

285 EU-domstolens dom 1. mars 2005 i saken *Andrew Owusu mot N.B. Jackson mfl.* (sak C-281/02) premiss 23.

286 EU-domstolens dom 1. mars 2005 i saken *Andrew Owusu mot N.B. Jackson mfl.* (sak C-281/02) premiss 47–52.

287 Om dette spørsmål, se Jens Edvin A. Skoghøy, «Tvisteloven og Lugano-konvensjonen», *Lov og Rett*, 2012 s. 193–194, Torstein Frantzen, «Tvisteloven og Luganokonvensjonen. En replikk til Skoghøy», *Lov og Rett*, 2012 s. 379–381, Jens Edvin A. Skoghøy, «Tvisteloven og Lugano-konvensjonen – duplikk til Frantzen», *Lov og Rett*, 2012 s. 438–441, Torstein Frantzen, «Tvisteloven og Luganokonvensjonen – duplikk til Skoghøy», *Lov og Rett*, 2012 s. 573–575 og Giuditta Cordero-Moss, *Internasjonal privatrett på formuerettens område*, Oslo 2013, s. 25 ff.

saksøkeren har bosted innenfor Lugano-området, men også dersom saksforholdet har tilstrekkelig tilknytning til en konvensjonsstat.²⁸⁸ Hvilke regler som skal gjelde dersom saksøkeren har hjemsted utenfor konvensjonsområdet, og saksforholdet ikke har tilknytning til noe Lugano-land, bør derimot være opp til nasjonale lovgivende myndigheter å bestemme.²⁸⁹ De stater som har sluttet seg til konvensjonen, har bære forpliktet seg overfor andre konvensjonsstater. Det er ikke noe grunnlag for å innfortolke i konvensjonen noen forpliktelser overfor saksøkere fra tredjeland.²⁹⁰ I Rt. 2012 s. 1951 A ble det på denne bakgrunn lagt til grunn at dersom ikke saksøkeren har hjemsted i en konvensjonsstat, er det et vilkår for at konvensjonen skal få anvendelse, at det saksforhold som er gjenstand for søksmålet, har en slik tilknytning til en stat som er omfattet av konvensjonen, at det er rimelig at konvensjonen får anvendelse.²⁹¹

Lugano-konvensjonens saklige anvendelsesområde fremgår av artikkel 1, som fastsetter:

- «1. Konvensjonen her gjelder i sivile og kommersielle saker uansett hva slags domstol saken bringes inn for. Den omfatter således blant annet ikke skattesaker, tollsaker og forvaltningsrettslige saker.
2. Konvensjonen gjelder ikke:
 - a) fysiske personers rettslige status, rettsevne og rettslige handleevne, formuerettigheter som følge av ekteskap, testament eller arv;
 - b) konkurs, avvikling av insolvente selskaper, foreninger og stiftelser, offentlige gjeldsforhandlinger (akkord) og lignende ordninger;
 - c) sosiale trykdesaker,
 - d) voldgift.»

Med «sivile saker» i artikkel 1 nr. 1 menes saker av privatrettslig karakter. Tvister med det offentlige som har et offentligrettslig grunnlag, faller utenfor.²⁹² Hvordan grensen mellom offentlig- og privatrett skal trekkes, er presisert gjennom en rekke avgjørelser av EU-domstolen.²⁹³

Etter artikkel 1 nr. 2 bokstav a kommer konvensjonen blant annet ikke til anvendelse på saker om «fysiske personers rettslige status, rettsevne og rettslige handleevne, formuerettigheter som følge av ekteskap, testament eller arv». Unntaket for

288 Se Pålsson, *op.cit.* s. 70–71. Jf. Rt. 1995 s. 1244 U.

289 Se Rt. 2012 s. 1951 A.

290 Se Rt. 2012 s. 1951 A.

291 Jf. Rt. 2015 s. 1132 U.

292 Se nærmere Pålsson, *op.cit.* s. 57 ff. Jf. Ot.prp. nr. 89 (2008–2009) om lov om endringer i tvisteloven m.m. og om samtykke til ratifikasjon av Luganokonvensjonen 2007 om domsmyndighet og om anerkjennelse av dommer i sivile og kommersielle saker, s. 15.

293 Se for eksempel dom 14. oktober 1976 i saken LTU mot Eurocontrol, dom 16. desember 1980 i saken Nederland mot Reinhold Rüffer mfl., dom 21. april 1993 i saken Volker Sonntag mot Hans Waidmann mfl., dom 1. oktober 2002 i saken Verein für Konsumenteninformation mot Karl Henz Henkel, dom 14. november 2002 i saken Geemente Steenbergemot Luc Baten, dom 15. mai 2003 i saken Préservatrice foncière TIARD mot Nederland, dom 15. januar 2004 i saken Freistaat Bayern mot Jan Blijdenstein og dom 15. februar 2007 i saken Lechouritou mfl. mot Tyskland.

«formuerettigheter som følge av ekteskap, testament eller arv» gjelder bare krav av familierettslig eller arverettslig karakter.²⁹⁴

Insolvensunntaket i artikkel 1 nr. 2 bokstav b gjelder bare avgjørelse av insolvenstypiske spørsmål ved insolvensoppgjør under ledelse eller kontroll av offentlige organer.²⁹⁵ Som eksempel kan nevnes søksmål om omstøtelse som bare kan fremsettes under konkurs eller annen form for offentlig insolvensbehandling.²⁹⁶ Privat gjeldsforhandling faller utenfor insolvensunntaket og er dermed omfattet av konvensjonen.

(c) *Lugano-konvensjonens vernetingsregler*

Hvor søksmål som omfattes av Lugano-konvensjonen, skal anlegges, reguleres av vernetingsreglene i kapittel II. Disse reglene gjelder bare i saker om *avgjørelse* av krav som omfattes av konvensjonen («søksmål»). De kommer ikke til anvendelse ved tvangsfullbyrdelse.²⁹⁷ Gjennomføring av tvangsfullbyrdelse reguleres av kapittel III og IV.

Etter konvensjonens artikkel 31 gjelder konvensjonen ikke begjæring om midlertidig forføyning.²⁹⁸

Ved avgjørelsen av om Lugano-konvensjonen gir adgang til å anlegge saken ved det verneting hvor den er anlagt, vil retten kunne være nødt til å ta stilling til spørsmål som knytter seg til det materielle spørsmål saken gjelder, for eksempel hvorvidt saken gjelder en kontraktsrettslig forpliktelse, og om det verneting som er valgt, er oppfyllesstedet for forpliktelsen. I slike tilfeller kan retten ikke uten videre bygge på det saksøkeren pretenderer. Etter dstl. § 36 første ledd må retten av eget tiltak prøve om den er domsmyndig, og ved avgjørelsen av om vilkårene for å anlegge saken ved det verneting som er valgt, er oppfylt, må retten legge til grunn det faktum som den finner mest sannsynlig, se punkt 4.6 nedenfor.²⁹⁹

Når søksmål om et rettskrav som omfattes av Lugano-konvensjonen, blir anlagt ved en domstol i et konvensjonsland, blir kravet litispending innenfor hele konvensjonsområdet, se artikkel 27.³⁰⁰ Inntil det er avklart om den domstol som søksmål først er reist ved, er kompetent, skal sak ved andre domstoler stanses. Når det blir avklart at den domstol som først har fått saken, er kompetent, skal saker ved andre domstoler avvises.³⁰¹

Hovedregelen etter Lugano-konvensjonen er at «personer med bosted» i en konvensjonsstat, skal saksøkes ved *domstolene i bostedslandet*, se konvensjonens artikkel 2 nr. 1. Hvor i landet saken i tilfelle skal anlegges, bestemmes av bostedslandets interne prosesslovgivning. Personer som ikke er statsborgere i den konvensjonsstat der de har sitt bosted, «skal være underlagt de samme vernetingsreglene som denne statens egne statsborgere», se artikkel 2 nr. 2.

Selv om bestemmelsen taler om «personer» og «bosted», gjelder den ikke bare

²⁹⁴ Se Rt. 2000 s. 654 A og 2006 s. 1089 U. Jf. Pålsson, op.cit. s. 64 ff. med videre henvisninger.

²⁹⁵ Se Pålsson, op.cit. s. 66 ff. og Rt. 1996 s. 25 A.

²⁹⁶ Pålsson, op.cit. s. 67. Jf. Borgarting lagmannsretts kjennelse 3. april 2013 (LB-2013-15546).

²⁹⁷ Se Rt. 2005 s. 750 A avsnitt 23. Uriktig Rt. 1997 s. 943 U.

²⁹⁸ Jf. Rt. 2015 s. 1040 A.

²⁹⁹ Se for eksempel Rt. 1996 s. 822 U og 1998 s. 136 U.

³⁰⁰ Se Rt. 2012 s. 1404 U og 2015 s. 13 U.

³⁰¹ Se Rt. 2015 s. 13 U.

for fysiske personer, men også for selskaper og andre sammenslutninger som er organisert som selvstendige rettssubjekter («selskap eller annen juridisk person»), eller som på annet grunnlag har partsevne («sammenslutning av fysiske eller juridiske personer»), se artikkel 60.³⁰²

Med «bosted» menes det samme som «bopel». Ved avgjørelsen av om en part har bosted i den stat hvor søksmål reises, skal retten anvende sin egen interne rett, se artikkel 59 nr. 1.³⁰³ Dette innebærer at en fysisk person må anses å ha «bosted» i Norge dersom han har fast tilknytning til landet, eller har tatt opphold her av en viss varighet, se punkt 6.3.2 (b) nedenfor.³⁰⁴ Selskaper og andre sammenslutninger anses å ha «bosted» i Norge dersom styret for sammenslutningen har sitt vedtektsbestemte sete i Norge eller sammenslutningen har sin hovedadministrasjon eller hovedforretningssted her i landet, se artikkel 60 nr. 2, jf. artikkel 59, jf. punkt 6.3.2 (c) nedenfor.³⁰⁵ Har en part ikke bosted i den stat hvor søksmål er reist for domstolene, skal retten ved avgjørelsen av om han har bosted i en annen konvensjonsstat, anvende rettsreglene i denne staten, se artikkel 59 nr. 2.

Saksøkte som ikke har bosted i en konvensjonsstat, er etter artikkel 4 nr. 1 som utgangspunkt undergitt nasjonale regler om domsmyndighet. Dette gjelder likevel ikke i saker som har eksklusivt vernetting etter artikkel 22 eller 23. Disse vernettingsbestemmelsene gjelder også for saksøkte som ikke har bosted i en konvensjonsstat.³⁰⁶

Fra regelen om at søksmål må anlegges for domstolene i den stat hvor saksøkte bor, inneholder konvensjonen en rekke unntak.

For enkelte typer saker foreligger det bestemmelser om at søksmål *må* anlegges i en bestemt stat uten hensyn til om saksøkte har bosted der eller ikke («eksklusivt vernetting» eller «tvungent særlig vernetting»). *Saker om «tinglige rettigheter i fast eiendom eller om leie av fast eiendom»* må for eksempel anlegges i den konvensjonsstat hvor eiendommen ligger, se konvensjonens artikkel 22 nr. 1 første ledd.

Bestemmelsen gjelder ikke bare søksmål om eksistensen av eiendomsrett eller andre tinglige rettigheter i fast eiendom (herunder søksmål for å få fullbyrdet slike rettigheter),³⁰⁷ men også søksmål om en «fast ejendoms udstrækning og bestanddele».³⁰⁸ Etter EU-domstolens praksis i forhold til den tilsvarende bestemmelse i Brüssel-konvensjonen er det imidlertid ikke tilstrekkelig for at bestemmelsen skal få anvendelse, at saken gjelder en rettighet som har fast eiendom som objekt. For at rettigheten skal bli ansett som «tinglig», må rettigheten direkte knytte seg til eiendommen.³⁰⁹ I dom av EU-domstolen fra 2001 er det uttalt at «forskellen mellom en tinglig ret og en

302 Se Rt. 1996 s. 296 U og 2011 s. 897 A avsnitt 38. Jf. Pålsson, op.cit. s. 101 ff.

303 Se for eksempel Rt. 2002 s. 82 U.

304 Se for eksempel Rt. 2002 s. 82 U, 2007 s. 525 U avsnitt 19 og kjennelse 23. mai 2014 (HR-2014-1073-U).

305 Se Rt. 2004 s. 981 A avsnitt 23. For en bredere drøftelse av hvor et selskap er hjemmehørende, se Tore Bråthen, «Hovedseteteorien eller stiftelsesteorien», *Rett og toleranse. Festskrift til Helge Johan Thue*, Oslo 2007, s. 198 ff.

306 Jf. Ot.prp. nr. 89 (2008–2009), s. 15–16.

307 Se Rt. 2000 s. 654 A og 2002 s. 807 U.

308 Se dom av EU-domstolen 10. januar 1990 i saken Reichert mfl. mot Dresdner Bank.

309 Se for eksempel EU-domstolens dom 5. april 2001 i saken Gaillard mot Chekili og dom 18. mai 2006 i saken Land Oberösterreich mot EZ as.

personlig ret er, at en tinglig ret, der påhviler en fysisk genstand, har virkning over for enhver, mens en personlig ret kun kan gøres gjeldende over for skyldneren».³¹⁰ Bakgrunnen for bestemmelsen er at i de saker den omfatter, er domstolene på det sted der eiendommen ligger, «bedst ... i stand til at træffe afgørelse».³¹¹

Ved siden av «tinglige rettigheter» nevner Lugano-konvensjonen artikkel 22 nr. 1 første ledd uttrykkelig «leie av fast eiendom». Med «leie» må siktes til totale bruksrettigheter, slik at også forpaktning omfattes.³¹² Bestemmelsen omfatter alle spørsmål om partenes forpliktelser etter leieavtalen (tvist om gyldighet eller fortolkning av avtalen, innsettelse i besittelsen, krav på leie og dekning av utgifter til vann og strøm, krav på erstatning for skade voldt av leietakeren mv.).³¹³ Avtaler om forvaltning av fast eiendom må derimot falle utenfor.³¹⁴

Fra hovedregelen om leie i artikkel 22 nr. 1 første ledd gjør andre ledd unntak for «saker om midlertidig leie av fast eiendom til privat bruk for høyst seks på hverandre følgende måneder». I slike saker er «også domstolene i den konvensjonsstat der saksøkte har sitt bosted kompetente, forutsatt at leietakeren er en fysisk person og at utleier har bosted i samme konvensjonsstat».

Både i EU-domstolens og Høyesteretts praksis er krav om heving av kjøp av fast eiendom og krav om erstatning for mislighold ikke ansett som «tinglige rettigheter».³¹⁵ De faller derfor utenfor artikkel 22 nr. 1 første ledd. Også søksmål om omstøtelse av overdragelsen (i den utstrekning søksmålet er omfattet av konvensjonen)³¹⁶ og saker om oppløsning av sameie³¹⁷ er antatt å falle utenfor bestemmelsen. Derimot har det i norsk rettspraksis under Lugano-konvensjonen av 1988 vært antatt at bestemmelsen om tinglige rettigheter omfatter søksmål med krav om at en overdragelsesavtale skal kjennes ugyldig som *pro forma*.³¹⁸

Utenom saker om tinglige rettigheter i fast eiendom inneholder konvensjonen bestemmelser om eksklusivt verneting for blant annet søksmål om gyldigheten eller oppløsning av selskaper mv., gyldigheten av selskapsvedtak, gyldigheten av innføring i et offentlig register og for saker om registrering eller gyldigheten av patenter, varemerker, mønster mv. (artikkel 22 nr. 2, 3 og 4).³¹⁹

For en rekke typer saker gir Lugano-konvensjonen saksøkeren *adgang* til å anlegge saken et annet sted enn i den stat hvor saksøkte bor («valgfrritt særlig verneting»). Blant annet inneholder konvensjonen vidtgående bestemmelser om oppfyllelses-, erstatnings- og kumulasjonsverneting. Disse bestemmelsene angir ikke bare i hvilken stat, men også i hvilken rettskrets i vedkommende stat saken i tilfelle må anlegges.

310 EU-domstolens dom 5. april 2001 i saken Gaillard mot Chekili avsnitt 17.

311 EU-domstolens dom 18. mai 2006 i saken Land Oberösterreich mot EZ as avsnitt 28.

312 Se for eksempel Rt. 1999 s. 1206 U og EU-domstolens dom 18. mai 2006 i saken Land Oberösterreich mot EZ as.

313 Se for eksempel EU-domstolens dom 15. januar 1985 i saken Rössler mot Rottwinkel og Rt. 2007 s. 1646 U.

314 Se dom av EU-domstolen 17. mai 1994 i saken Webb mot Webb.

315 Se EU-domstolens dom 5. april 2001 i saken Gaillard mot Chekili og Rt. 2006 s. 1089 U avsnitt 23.

316 Se dom av EU-domstolen 10. januar 1990 i saken Reichert mfl. mot Dresdner Bank. Søksmål om omstøtelse i konkurs faller utenfor konvensjonen, se punkt 1.8.2 (b) ovenfor.

317 Se Rt. 2006 s. 391 U og 2006 s. 1089 U.

318 Se for eksempel Rt. 2000 s. 654 A og 2002 s. 807 U.

319 Om artikkel 22 nr. 4, se Rt. 2015 s. 541 U.

Etter *bestemmelsen om oppfyllellesvern*ing kan personer som er bosatt i en konvensjonsstat, «i saker om kontraktsforhold» saksøkes i en annen konvensjonsstat «ved domstolen for det sted hvor den forpliktelse tvisten gjelder, skal oppfylles», se artikkel 5 nr. 1 bokstav a.³²⁰

Det er ikke noe vilkår for at bestemmelsen skal få anvendelse, at saksøkte aksepterer at det foreligger et kontraktsforhold. Både i rettspraksis og teori har det vært lagt til grunn at det er «tilstrekkelig med en viss sannsynliggjøring av at det faktisk foreligger en kontraktsforpliktelse».³²¹ Også spørsmål om hvorvidt det er inngått en gyldig avtale, kan anlegges ved oppfyllellesverninget. Dersom det skulle være tilstrekkelig for at bestemmelsen ikke skulle få anvendelse, at en part hevder at det ikke er kommet i stand noen gyldig avtale, ville den for lett kunne settes ut av spill.³²²

I EU-domstolens dom 22. mars 1983 i saken *Martin Peter Bauunternehmung GmbH mot Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging* er det fremholdt at begrepet «kontraktsforhold» i den tilsvarende bestemmelse i Brüssel-konvensjonen artikkel 5 nr. 1 må betraktes som et «selvstendig begrep, der ved anvendelsen af konventionen først og fremmest skal fortolkes ud fra konventionens systematikk og formaal med henblik paa at sikre, at den gennemføres i fuldt omfang»:

«Reglen i konventionens artikkel 5, nr. 1, som tillægger retten paa det sted, hvor den kontraktretlige forpligtelse er opfyldt eller skal opfyldes, kompetencen til at paakende sagen, er saaledes udtryk for, at alle spørgsmaal, der kan opstaa i forbindelse med opfyldelsen af en kontraktsforpligtelse – paa grund af den nære forbindelse, der er opstaaet mellem de parter, som har indgaaet kontrakten – bør kunne indbringes for ... retten paa opfyldelsesstedet.»

Under henvisning til denne avgjørelsen er det i Rt. 2009 s. 572 U antatt at et aksjeselskaps krav om tilbakeføring av ulovlig utbetalt utbytte etter aksjeloven § 3-7 første ledd må «anses som krav i kontraktsforhold, slik at det er omfattet av Lugano-konvensjonen artikkel 5 nr. 1». Det samme må gjelde andre former for krav om omstøtelse av kontrakter i den utstrekning de er omfattet av Lugano-konvensjonen.³²³

For kjøp av løsøre og utførelse av tjenester inneholder artikkel 5 nr. 1 bokstav b følgende definisjon av oppfyllellesstedet:

«[V]ed anvendelsen av denne bestemmelse skal, med mindre noe annet er avtalt, oppfyllellesstedet for den forpliktelse tvisten gjelder, være:

- ved kjøp av løsøre, det sted i en konvensjonsstat der varene er levert, eller skulle vært levert, i henhold til avtalen,

³²⁰ Se for eksempel Rt. 1996 s. 25 A, 1996 s. 822 U og 1998 s. 136 U.

³²¹ Se Rt. 2008 s. 1207 U. Jf. Henrik Bull, «Kontraktsverning etter Luganokonvensjonens artikkel 5 nr. 1 i saker der én av partene hevder at det ikke foreligger noen kontraktsforpliktelse», *Ret*t og toleranse. *Festskrift til Helge Johan Thue*, Oslo 2007, s. 210 ff.

³²² Pålsson, op.cit. s. 112.

³²³ Se Rt. 2009 s. 572 U, jf. EU-domstolens dom 26. mars 1992 i saken *Mario Reichert mfl. mot Dresdner Bank AG*.

- ved utførelse av tjenester, det sted i en konvensjonsstat der tjenestene er utført, eller skulle vært utført, i henhold til avtalen;»

For øvrig inneholder Lugano-konvensjonen ingen definisjon av oppfyllelsesstedet. Etter EU-domstolens praksis må oppfyllelsesstedet i de tilfeller hvor det ikke er definert i konvensjonen, bestemmes på grunnlag av rettsreglene i det lands rett som etter domstolslandets lovvalgsregler skal anvendes ved avgjørelsen av de materielle spørsmål saken gjelder.³²⁴ Hvis saken etter våre lovvalgsregler skal avgjøres på grunnlag av tysk rett, er det tysk rett som også må legges til grunn ved avgjørelsen av hva som er oppfyllelsesstedet for forpliktelsen. Dette innebærer at retten i tilfeller hvor oppfyllelsesstedet ikke er definert i konvensjonen, må ta stilling til lovvalget før den avgjør om saken skal fremmes.

Etter norsk og annen nordisk rett er hovedregelen at pengekrav, dersom ikke noe annet er avtalt eller følger av særlige rettsregler,³²⁵ skal betales på kreditors hjemsted (gjeldsbrevloven § 3).³²⁶ Det samme gjelder etter engelsk, italiensk og nederlandsk rett. Dette innebærer at dersom de materielle spørsmål saken gjelder, skal avgjøres etter nordisk, engelsk, italiensk eller nederlandsk rett, vil sak om kontraktsrettslige pengeforpliktelser som hovedregel kunne anlegges ved kreditors hjemting. Etter belgisk, fransk og tysk rett skal pengeforpliktelser derimot som hovedregel oppfylles på debitors hjemsted. Dersom de materielle spørsmål som saken gjelder, skal avgjøres etter noen av disse landenes rett, vil oppfyllelsesvernetinget derfor være identisk med debitors hjemting.³²⁷

Ut fra nordisk definisjon av oppfyllelsessted må for eksempel et selskaps krav mot styremedlemmer/aksjonærer på grunnlag av Lugano-konvensjonen artikkel 5 nr. 1 kunne anlegges ved domstolene på selskapets hjemsted.³²⁸

I gjensidig bebyrdende kontraktsforhold vil naturalforpliktelsen og vederlagsforpliktelsen ofte ha forskjellig oppfyllelsessted. Dersom saken gjelder krav på oppfyllelse av naturalforpliktelsen, er det oppfyllelsesstedet for naturalforpliktelsen som er oppfyllelsesvernetinget, mens det er oppfyllelsesstedet for vederlagsforpliktelsen som er oppfyllelsesvernetinget dersom saken gjelder krav på oppfyllelse av denne.

Enten det er naturalforpliktelsen eller vederlagsforpliktelsen som blir misligholdt, kan det oppstå krav som er avledet fra eller subsidiært i forhold til primærforpliktelsen (naturalforpliktelsen eller vederlagsforpliktelsen) – for eksempel krav på erstatning, krav på prisavslag og krav på tilbakeføring av erlagt ytelse. Oppfyllelsesstedet for slike avledede og subsidiære krav er oppfyllelsesstedet for primærforpliktelsen.³²⁹ Dette innebærer at krav om erstatning for mislighold av naturalforpliktelsen, krav på

³²⁴ Se for eksempel Rt. 2001 s. 1567 U, 2006 s. 1008 U og 2008 s. 1207 U. Jf. Pålsson, op.cit. s. 120.

³²⁵ Om forholdet mellom gjeldsbrevloven § 3 og finansavtaleloven § 39, se Viggo Hagstrøm, *Obligasjonsrett*, 2. utgave, Oslo 2011, s. 233 ff., jf. Rt. 2002 s. 199 U.

³²⁶ Jf. Rt. 2001 s. 1567 U, 2002 s. 199 U og 2008 s. 1207 U.

³²⁷ Se Rt. 2008 s. 1207 U.

³²⁸ Werlauff s. 124, jf. s. 134 og Peter Arnt Nielsen, *International privat- og procesret*, København 1997, s. 158–159. Jf. Rt. 2009 s. 572 U og EU-domstolens dom 22. mars 1983 i saken *Martin Peter Bauunternehmung GmbH mot Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging*.

³²⁹ Se kjennelse 23. oktober 2014 (HR-2014-2063-U). Jf. EU-domstolens dom 6. oktober 1976 i saken *De Bloos mot Bouyer* (sak 14/76).

prisavslag og krav på tilbakeføring av erlagt naturalytelse har samme oppfyllelsessted som naturalforpliktelsen, mens krav om erstatning for mislighold av vederlagsforpliktelsen og krav på tilbakeføring av erlagt vederlag har samme oppfyllelsessted som vederlagsforpliktelsen.³³⁰

Ved tolkingen av bestemmelsen om oppfyllelsesverneting i Brüssel-konvensjonen har EU-domstolen lagt til grunn at bestemmelsen «ikke [finder] anvendelse i et tilfælde, hvor oppfyldelsesstedet ... for den forpliktelse, der ligger til grunn for sagen, ikke kan bestemmes, fordi den omtvistede kontraktforpliktelse består i en unndladesforpliktelse, som ikke innebærer nogen form for geografisk begrænsning, og som derfor er kendetegnet ved, at det sted, hvor den er opfyldt eller skal opfyldes, ikke er et enkelt sted, men mange steder».³³¹ I slike tilfeller må vernetinget bestemmes på grunnlag av hovedregelen i artikkel 2. Dette må gjelde selv om alle de tenkelige oppfyllelsesstedene er i samme land.³³²

På samme måte som for de øvrige vernetingsbestemmelser i artikkel 5 er det en forutsetning for at Lugano-konvensjonen skal gi hjemmel for å anlegge søksmål ved oppfyllelsesvernetinget, at dette ligger i en annen konvensjonsstat enn saksøktets bostedsstat. Dette fremgår av innledningen til bestemmelsen («En person som har bosted i en konvensjonsstat, kan i en annen konvensjonsstat saksøkes»). Hvis oppfyllelsesvernetinget ligger i saksøktets bostedsstat, må hjemmelen for å anlegge saken ved oppfyllelsesvernetinget i tilfelle søkes i vedkommende stats internrettslige vernetingsregler.

Bestemmelsen om erstatningsverneting fastsetter at «saker om erstatning utenfor kontraktsforhold» mot en person som har bosted i en konvensjonsstat, kan anlegges i en annen konvensjonsstat «ved domstolen på det sted der skaden ble voldt eller oppsto, eller der dette kan komme til å skje», se artikkel 5 nr. 3. Denne bestemmelse antas innholdsmessig i det vesentlige å falle sammen med tvl. § 4-5 tredje ledd.³³³ Med «det sted der skaden ble voldt», menes stedet for den skadevoldende begivenhet, og med «det sted der skaden ... oppsto», menes det sted hvor de umiddelbare skadevirkninger av handlingen inntreffer.³³⁴ I sak om erstatning for krenkelse av utlegg i fordring ved utbetaling til annen enn utleggstaker har Høyesterett lagt til grunn at det umiddelbare virkningssted er det sted der den uriktige utbetalingshandlingen ble foretatt.³³⁵ Ved krenkelser av opphavsrettigheter på internett anses det umiddelbare virkningssted å være ethvert sted hvor rettskrenkelsen er tilgjengelig.³³⁶ I saker om inngrep i patenter eller varemerkerettigheter anses det umiddelbare virkningssted å

330 Jf. Rt. 2005 s. 221 U.

331 Se EU-domstolens dom 19. februar 2002 i WABAG-saken.

332 Se Rt. 2004 s. 981 A.

333 Se Rt. 2015 s. 129 U og NOU 2001: 32, Bind B, s. 697. Jf. Rt. 1996 s. 875 A om forholdet til den tilsvarende bestemmelse i tvml. § 29.

334 Se EU-domstolens dom 22. januar 2015 i saken Pez Hejduk mot EnergieAgentur.NRW GmbH (sak C-441/13), Rt. 2011 s. 897 A og 2015 s. 129 U med ytterligere henvisninger. I dom 11. januar 1990 i saken Dumez France og Tracoba mot Hessische Landesbank (sak C-220/88) har EU-domstolen uttalt at alternativet «det sted der skaden ... oppsto», «kun betegner det sted, hvor den skadegørende handling, der medfører erstatningsansvar uden for kontrakt, direkte har påført den umiddelbart skadelidte et tab».

335 Se Rt. 2015 s. 129 U.

336 Se EU-domstolens dom 22. januar 2015 i saken Pez Hejduk mot EnergieAgentur.NRW GmbH (sak C-441/13).

være beskyttelseslandet, dvs. det land hvor retten er registrert eller på annet grunnlag har oppnådd beskyttelse.³³⁷ Dersom det ikke finnes holdepunkter for annet, må det umiddelbare virkningssted ved krav om erstatning for tap av næringsinntekt være det marked hvor inntektstapet er lidt.³³⁸

EU-domstolen har i dom 27. september 1988 i saken Athanasios Kalfelis mot Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst & Co. mfl. uttalt at begrepet «erstatning utenfor kontraktsforhold» i Brussel-konvensjonens bestemmelse om erstatning utenfor kontrakt omfatter «ethvert krav om, at sagsøgte paalægges et erstatningsansvar, som ikke er knyttet til et kontraktsforhold». For at saken skal kunne fremmes ved erstatningsvernetinget, er det tilstrekkelig at saksøkeren sannsynliggjør at det fremsatte krav er et krav om erstatning utenfor kontraktsforhold.³³⁹ Hvorvidt kravet skal tas til følge, hører under realiteten.

I dom 26. mars 1992 i saken Mario Reichert mfl. mot Dresdner Bank AG kom EU-domstolen til at et krav om omstøtelse etter franske regler om «actio pauliana» ikke skal anses som krav om erstatning utenfor kontrakt. Dette ble begrunnet med at formålet med et slikt omstøtelsessøksmål ikke er å få kjøpt debitor erstatningspliktig for den skade han har påført sin kreditor ved sin svikaktige disposisjon, men å få rettsvirkningene av den disposisjon debitor har foretatt, opphevd i forhold til kreditor. Som ovenfor nevnt må krav om omstøtelse av kontrakter antas å være omfattet av Lugano-konvensjonen artikkel 5 nr. 1.

For søksmål mot utgivere av aviser med krav om erstatning for ærekrenkende uttalelser i avisartikler som er blitt utbredt i flere stater, har EU-domstolen tolket bestemmelsen om erstatningsverneting slik at søksmål enten kan reises «ved retterne i den kontraherende stat, hvor udgiveren af det ærekrenkende skrift har hjemsted, således at disse har kompetence til å tilkende erstatning for hele den skade, ærekrenkelsen har forvoldt, eller retterne i hver enkelt kontraherende stat, hvor skriftet er blevet utbredt, og hvor den fornærmede hævder, at hans omdømme har lidt skade», men likevel slik at disse «kun har kompetence til å ta stilling til den skade, der er forvoldt i den stat, for hvis retter saken er indbragt».³⁴⁰ Som begrunnelse for at søksmål også kan anlegges i den stat hvor skriftet er blitt utbredt, fremholdt domstolen blant annet:

«I overensstemmelse med de retsplejehensyn, der ligger til grund for den specielle kompetenceregulering i artikkel 5, nr. 3, er rettsinstanserne i hver enkelt kontraherende stat, hvor det ærekrenkende skrift er blevet utbredt, og hvor den fornærmede hævder, at hans omdømme har lidt skade, nemlig i territoriale henseende bedst egnede til at tage stilling til ærekrenkelsen og fastslå skadens omfang.»

Høyesterett har i Rt. 2001 s. 1322 A lagt til grunn at det syn som denne dommen bygger på, også må komme til anvendelse på ærekrenkende uttalelser i fjernsynsprogram. Saken gjaldt spørsmålet om Sveriges Television AB og en svensk journalist

³³⁷ Se Rt. 2011 s. 897 A avsnitt 53.

³³⁸ Se Rt. 2011 s. 897 A avsnitt 57.

³³⁹ Se Rt. 2015 s. 129 U.

³⁴⁰ EU-domstolens dom 7. mars 1995 i saken Fiona Shevill mfl. mot Presse Alliance SA.

kunne saksøkes ved Nord-Troms tingrett med krav om oppreisning for påståtte ærekrenkelser i et svensk fjernsynsprogram som kunne mottas av ca. 630 000 husstander i Norge via kabel-TV, hvorav rundt 7 000 i Nord-Troms tingretts rettskrets. Høyesterett kom til at søksmålet kunne anlegges ved Nord-Troms tingrett, da fem av de seks saksøkerne bodde i domssognet for denne domstolen. Det var i hovedsak i denne rettskrets at saksøkernes omdømme var blitt skadet. «Æresfølelsen rammes oftest hvor saksøkerne bor, og det er også der eventuelle beskyldninger har størst betydning for omdømmet.»³⁴¹ Det at svensk TV ikke hadde markedsført det aktuelle programmet overfor et norsk publikum, ble ikke funnet avgjørende.

Det må likevel være en forutsetning for at et søksmål med krav om erstatning for en ærekrenkelse i utenlandsk presse eller kringkasting skal kunne anlegges i det land hvor den krenkede bor, at dette ligger innenfor det naturlige nedslagsfelt for vedkommende medium. Høyesterett la i avgjørelsen blant annet vekt på at «Sverige er det nabolandet Norge har lengst felles grense med», og at «en rekke norske aviser også inneholder oversikt over svenske fjernsynsprogrammer».³⁴²

Bestemmelser om kumulasjonsverneting finnes i artikkel 6. Denne artikkel fastsetter:

- «En person som har bosted i en konvensjonsstat kan også saksøkes:
1. om han er en av flere saksøkte, ved domstolene for det sted hvor en av de saksøkte har bosted, forutsatt at kravene er så nært forbundet at det er ønskelig å forene dem til felles behandling og til felles avgjørelse for å unngå risiko for uforenlige avgjørelser som følge av separat behandling;
 2. når han på grunn av regressplikt eller av andre grunner innstevnes som tredje-mann i en sak av noen av de opprinnelige parter, ved den domstol som behandler det opprinnelige søksmål – forutsatt at dette ikke ble reist utelukkende for å unndra saken fra den domstol som ellers ville ha vært kompetent i hans sak;
 3. når det gjelder motkrav vedrørende det samme kontraktsforhold eller saksforhold som det opprinnelige krav var basert på, ved den domstol som behandler det opprinnelige krav;
 4. i saker om kontraktsforhold, når søksmålet kan forenes med et søksmål vedrørende tinglige rettigheter i fast eiendom og er rettet mot samme saksøkte, ved domstolen i den konvensjonsstat der den faste eiendom ligger.»

Som parallell etter internrettslige vernetingsregler kan nevnes bestemmelsene om kumulasjonsverneting i tvl. §§ 15-1 til 15-3.

Siden Lugano-konvensjonen forutsetter at det er en sammenheng mellom kravene, brukes ofte betegnelsen «konneksitetsverneting» («forum connexitatis») i stedet for «kumulasjonsverneting».

For forsikringsaker, saker om nærmere angitte forbrukerkontrakter og saker om

³⁴¹ Rt. 2001 s. 1322 A på s. 1329.

³⁴² Rt. 2001 s. 1322 A på s. 1329.

individuelle arbeidsavtaler inneholder Lugano-konvensjonen uttømmende sett av egne vernetingsregler, se avsnittene 3–5.³⁴³

Etter artikkel 8 bestemmes *verneting*et i forsikringsaker av reglene i artiklene 9–14, men likevel slik at artikkel 4 og artikkel 5 nr. 5 får anvendelse.

Verneting for søksmål *mot* forsikringsgivere reguleres av artiklene 9–11, mens verneting for søksmål som anlegges *av* forsikringsgivere reguleres av artikkel 12 nr. 1.

Hovedreglene for verneting i søksmål *mot forsikringsgivere* finnes i artikkel 9, som fastsetter:

- «1. En forsikringsgiver med bosted i en konvensjonsstat kan saksøkes:
 - a) ved domstolene i bostedsstaten, eller
 - b) i en annen konvensjonsstat, i tilfeller der søksmålet anlegges av forsikringstakeren, de forsikrede eller en begunstiget, ved domstolene der saksøkeren har sitt bosted, eller
 - c) om han er en koassurandør, ved domstolene i en konvensjonsstat der det reises søksmål mot den ledende assurandør.
2. En forsikringsgiver uten bosted i noen konvensjonsstat, men med en filial, agentur eller liknende forretningskontor i en konvensjonsstat, skal regnes å ha bosted i den sistnevnte stat når det gjelder tvist oppstått som følge av driften av filialen, agenturet eller forretningskontoret.»

For ansvarsforsikring og forsikring av fast eiendom suppleres artikkel 9 av artiklene 10 og 11.

Etter artikkel 10 kan forsikringsgiver i sak om ansvarsforsikring eller forsikring av fast eiendom «dessuten saksøkes ved domstolene for skadestedet». Det samme gjelder om forsikringen dekker både fast eiendom og løssøre, og begge deler er berørt av samme skadetilfelle.

I tillegg bestemmer artikkel 11:

- «1. Ved ansvarsforsikring kan forsikringsgiveren også innstevnes i sak som skadelidte har anlagt mot skadevolderen, dersom de rettsregler som gjelder for vedkommende domstol tillater det.
2. Artiklene 8, 9 og 10 gjelder for søksmål som skadelidte reiser direkte mot forsikringsgiveren, når slike søksmål er tillatt.³⁴⁴
3. Dersom den lov som regulerer slike direkte søksmål, tillater at forsikringstakeren eller den forsikrede innstevnes som part i saken, skal samme domstol være kompetent også i forhold til dem.»

For søksmål som blir anlagt *av forsikringsgivere*, bestemmer artikkel 12 nr. 1:

«Med unntak for det som følger av artikkel 11 nr. 3, kan en forsikringsgiver bare anlegge søksmål ved domstolene i den konvensjonsstat der saksøkte har sitt bosted, uansett om denne er forsikringstaker, den forsikrede eller en begunstiget.»

Etter artikkel 11 nr. 2 kan motsøksmål uavhengig av hva som for øvrig er bestemt i konvensjonens avsnitt 3, reises ved den domstol som i samsvar med avsnitt 3 behandler det opprinnelige krav.

³⁴³ Se Berte-Elen Reinertsen Konow, «Verneting og rettsvalg ved internasjonale forbrukerkjøp», *Rett og toleranse. Festskrift til Helge Johan Thue*, Oslo 2007, s. 271 ff. og Giuditta Cordero-Moss, *Internasjonal privatrett på formuerettens område*, Oslo 2011 s. 188 ff.

³⁴⁴ Når artikkel 10 andre ledd stiller som vilkår at direkte søksmål må være tillatt, må meningen være at dette temaet skal vurderes etter «lex causae» – den lov som regulerer det materielle rettsforhold. Dette innebærer at lovalget må bestemmes før det kan tas stilling til om det foreligger verneting, se Rt. 2002 s. 180 A.

Hvilket anvendelsesområde de *særlige vernetingsreglene for tvister om forbrukerkontrakter* har, bestemmes av artikkel 15, som fastsetter:

- «1. I saker om kontrakt sluttet av en person, forbrukeren, for formål som må anses å ligge utenfor hans yrke eller ervervsmessige virksomhet, heretter kalt 'forbrukeren', bestemmes vernetingsreglene i avsnittet her [dvs. konvensjonens avnitt 4] med forbehold for artikkel 4 og artikkel 5 nr. 5, dersom:
 - a) det gjelder en kontrakt om kjøp av løsøre hvor kjøpesummen skal betales i rater, eller
 - b) det gjelder en kontrakt om lån som skal betales tilbake i rater, eller om noen annen form for kreditt, gitt for å finansiere løsørekjøp, eller
 - c) i alle andre tilfeller, når kontrakten er inngått med en person som utøver kommersiell eller ervervsmessig virksomhet i den konvensjonsstat der forbrukeren har bosted, eller på en hvilken som helst annen måte retter slik virksomhet mot denne stat eller mot flere stater inklusive denne stat, og kontrakten er omfattet av denne virksomhet.³⁴⁵
2. Har forbrukerens medkontrahent ikke bosted i noen konvensjonsstat, men har filial, et agentur eller liknende forretningskontor i en konvensjonsstat, skal medkontrahenten anses å ha bosted i den sistnevnte stat i forhold til tvister som springer ut av driften av filialen, agenturet eller forretningskontoret.
3. Avsnittet her gjelder ikke for transportkontrakter, bortsett fra kontrakter som har bestemmelser om en kombinasjon av reise og opphold til en samlet pris.»

For saker som faller innenfor denne rammen, bestemmer artikkel 16:

- «1. En forbruker kan reise søksmål mot den andre kontraktspart enten ved domstolene i den konvensjonsstat der denne part har bosted eller ved domstolene i den konvensjonsstat der forbrukeren har sitt bosted.
2. Den andre kontraktspart kan reise søksmål mot forbrukeren bare ved domstolene i den konvensjonsstat der forbrukeren har sitt bosted.
3. Denne artikkel er ikke til hinder for å reise motkrav ved den domstol hvor det opprinnelige krav er innbrakt i samsvar med avsnittet her.»

I Rt. 2004 s. 1539 U ble det lagt til grunn at en avtale som en Oslo-kvinne hadde inngått om en plastisk brystoperasjon ved en klinikk i Malmö, gikk inn under den bestemmelse i Lugano-konvensjonen av 1988 som tilsvarer artikkel 15 nr. 1 bokstav c, da avtalen var inngått etter reklamefremstøt som klinikken hadde gjennomført i Norge, og det vesentligste av kontraktsforholdet var blitt avklart på et møte i Oslo. Oslo-kvinnen kunne derfor anlegge søksmål ved Oslo tingrett mot klinikken i Malmö med krav om erstatning for mislighold av avtalen, jf. artikkel 16 nr. 1.

For saker om *individuelle arbeidskontrakter* bestemmes vernetingsreglene av artikkelene 19 og 20 «med forbehold for artikkel 4 og 5 nr. 5», se artikkel 18 nr. 1. Etter artikkel 19 kan søksmål mot en arbeidsgiver med bosted i en konvensjonsstat anlegges:

- «1. ved domstolene i bostedsstaten, eller
2. i en annen konvensjonsstat:
 - a) ved domstolene for det sted hvor arbeidstakeren til vanlig utfører sitt arbeid, eller ved domstolene for det siste sted han gjorde det, eller

³⁴⁵ Se Rt. 2010 s. 883 U.

- b) dersom arbeidstakeren til vanlig ikke utfører eller har utført sitt arbeid i et bestemt land, ved domstolene for det sted hvor virksomheten som ansatte arbeidstakeren, ligger eller har ligget.»

Dersom det er arbeidsgiveren som anlegger sak, kan søksmål «kun» anlegges «ved domstolene i konvensjonsstaten der arbeidstakeren har sitt bosted», se artikkel 20 nr. 1. Etter artikkel 20 nr. 2 er denne bestemmelse likevel ikke til hinder for at arbeidsgiveren kan gjøre motkrav gjeldende i et søksmål som arbeidstakeren har anlagt i samsvar med artikkel 19.

Som eksempel fra rettspraksis på at en sak ble ansett å ha verneting etter artikkel 19 nr. 2 bokstav a, kan nevnes Rt. 2011 s. 1034 U. Spørsmålet var her om en flyver som var ansatt i et svensk flyselskap, kunne anlegge søksmål om en arbeidstvist ved Øvre Romerike tingrett fordi han var «stasjonert» på Oslo Lufthavn Gardermoen. Etter å ha vist til at EU-domstolen har lagt vekt på hvor arbeidstakeren faktisk oppfyller sine forpliktelser overfor arbeidsgiveren, og hva som er midtpunktet for ervervsutøvelsen, kom lagmannsretten til at saken kunne anlegges ved Øvre Romerike tingrett. Det avgjørende var at flyveren «i det alt vesentlige hadde Gardermoen som innsjekkings- og utsjekkingssted, og dermed som midtpunkt for sin ervervsvirksomhet». Dette måtte gjelde selv om flyveren «på utenlandske destinasjoner må ha tilbrakt mesteparten av arbeidstiden utenfor landets grenser». Høyesteretts ankeutvalg kom til at lagmannsretten hadde tolket artikkel 19 nr. 2 bokstav a riktig og forkastet kjeremålet.

En tilsvarende avgjørelse finnes i Rt. 2013 s. 1589 U. En italiensk arbeidstaker som var ansatt i et irsk flyselskap (Ryanair Limited) og stasjonert ved Moss Lufthavn Rygge, hadde her under henvisning til Lugano-konvensjonen artikkel 19 nr. 2 bokstav a reist sak for Moss tingrett med krav om fast ansettelse i flyselskapet. Lagmannsretten tillot saken fremmet. Høyesteretts ankeutvalg fant at lagmannsretten hadde tolket artikkel 19 nr. 2 bokstav a riktig når den hadde lagt til grunn at verneting etter denne bestemmelse måtte avgjøres på grunnlag av en helhetlig vurdering, der de spesielle forhold ved luftfarten ble tatt i betraktning, og hvor det avgjørende vil være hva som var sentrum for arbeidsutførelsen. Ved avgjørelsen av hva som er sentrum for arbeidsutførelsen, må det faste mønstrings- og stasjoneringssted tillegges stor vekt. Lagmannsrettens kjennelse ble imidlertid opphevd fordi lagmannsretten hadde bygd på galt faktum om hva som var arbeidstakerens arbeidsoppgaver.³⁴⁶

I Rt. 2002 s. 404 U ble en britisk statsborger som var ansatt i et sveitsisk selskap som utførte arbeid på norsk kontinentalsokkel, i medhold av den tilsvarende bestemmelse i Lugano-konvensjonen av 1988 ansett berettiget til å saksøke arbeidsgiverselskapet ved Stavanger tingrett. Selv om arbeidstakeren etter avtalen med arbeidsgiver hadde flytteplikt fra land til land, kom lagmannsretten til at saken kunne anlegges i Norge så lenge arbeidstakeren var stasjonert på norsk sokkel. Under henvisning til praksis fra EU-domstolen fant Høyesteretts ankeutvalg at lagmannsretten hadde forstått Lugano-konvensjonen riktig og forkastet kjeremålet.

(d) Alminnelige folkerettslige begrensninger

Som nevnt kan domstolenes kompetanse være begrenset ikke bare av traktater, men også av alminnelige folkerettslige regler. Av begrensninger i domstolenes kompetanse som følger av alminnelige folkerettslige regler, kan blant annet nevnes at fremmede stater, statsjefer og personer med diplomatisk status som hovedregel ikke kan saksøkes her i landet,³⁴⁷ og at norske domstoler ikke kan prøve gyldigheten av

³⁴⁶ Under den nye behandlingen ble resultatet i den første avgjørelsen opprettholdt, se Borgarting lagmannsretts kjennelse 5. mars 2014 (LB-2013-202882). Kjeremål til Høyesterett ble forkastet ved forenklet kjennelse etter tvl. § 30-9, se kjennelse 17. juni 2014 (HR-2014-1273-U).

³⁴⁷ Se nærmere Morten Ruud og Geir Ulfstein, *Innføring i folkerett*, 2. utgave, Oslo 2002, s. 159–160 og Carl August Fleischer, *Folkerett*, 8. utgave, Oslo 2005, s. 161 ff. Jf. Rt. 2004 s. 402 U.

offentligrettslige vedtak som er truffet av en annen stats forvaltningsmyndigheter, for eksempel gyldigheten av skatte- eller avgiftsvedtak, eller lovligheten av en annen stats myndighetshandlinger.³⁴⁸

Den immunitet som gjelder for fremmede stater, antas imidlertid å være begrenset til statens offentligrettslige virksomhet. Folkeretten antas ikke å være til hinder for at stat kan bli saksøkt i et annet land i anledning av privatøkonomisk virksomhet.³⁴⁹

Forholdet i Rt. 2004 s. 402 U var at en person som var ansatt som sjåfører ved en utenlandsk ambassade i Oslo, var blitt avskjediget. Sjåføren anla etter dette søksmål mot den fremmede stat for Oslo tingrett med krav om at avskjedigelsen skulle kjennes ugyldig. Ut fra alminnelige folkerettslige regler kom Høyesteretts ankeutvalg til at ambassadestaten nøy folkerettslig immunitet mot søksmål for norske domstoler i sak om arbeidsforhold mellom en ambassade og privatperson.

Det har tidligere vært en utbredt oppfatning at norske domstoler ikke uten hjemmel i traktat kan håndheve utenlandske immaterielle rettsregler, for eksempel nedlegge forbud eller fastsette erstatning som følge av inngrep i utenlandsk patent.³⁵⁰ Dette syn kan imidlertid ikke lenger opprettholdes.³⁵¹ Såfremt tvisten har vernet i Norge, kan det ikke være noe i veien for at norske domstoler kan behandle saker om inngrep i utenlandske immaterielle rettigheter. Men når det gjelder søksmål om gyldigheten av registrering av patent eller annen immateriell rettighet, må det legges til grunn at slike søksmål bare kan pådømmes av domstolene i registreringslandet.³⁵² Når slike søksmål bare kan pådømmes av domstolene i registreringslandet, er det fordi slike søksmål ikke bare har betydning for rettighetspretendentene, men også har et betydelig offentligrettslig element i seg.

1.8.3 I hvilken utstrekning kan spørsmål om internasjonal domskompetanse reguleres ved avtale?

I tillegg til at norske domstolers internasjonale kompetanse kan være begrenset ved folkerettslige regler som Norge er bundet av, kan domstolenes internasjonale kompetanse også være regulert ved avtale mellom sakens parter. Dette kan enten gjøres på den måte at det blir inngått avtale om å fravike eller begrense norsk domsmyndighet («*derogasjonsavtale*»), eller på den måte at det blir inngått avtale

348 Se for eksempel NOU 2002: 32, Bind B, s. 692, Skeie I s. 83, Ruud/Ulfstein, op.cit. s. 159–160, Lundgaard, op.cit. s. 31 og Are Stenvik, *Patentrett*, Oslo 1999, s. 365, jf. s. 369.

349 Fleischer, op.cit. s. 161.

350 Se for eksempel Rt. 1939 s. 923 Agder, jf. Ragnar Knoph, *Åndsretten*, Oslo 1936, s. 311–312, Karsten Gaarder, *Innføring i internasjonal privatrett. Ajourført ved H.P. Lundgaard*, 2. utgave, Oslo 1990, s. 16–17 og Jens Edvin A. Skoghøy, *Twistemål*, 1. utgave, Oslo 1998, s. 37.

351 Se Hans Petter Lundgaard, *Gaarders innføring i internasjonal privatrett*, 3. utgave, Oslo 2000, s. 31–32, Birger Stuevold Lassen, «Internasjonal opphavsrett. En innføring», *Institutt for privatretts stensilserie*, Nr. 149, Oslo 1995, s. 1–4, Birger Stuevold Lassen, «Norske domstolers kompetanse ved opphavsrettsinngrep utenfor norsk territorium», *Festskrift til Stig Strömholm, Del II*, Uppsala 1997, s. 585 ff., A.L. Sijthoff Stray, *Opphavsretten*, Oslo 1989, s. 331, Stenvik, op.cit. s. 366, Per Brunsvig, «Patentrettens territoriale begrensning, særlig om patentbeskyttelse på den norske kontinentalsokkel», *Industrielt rettsvern. Utgitt i forbindelse med 100 års jubileet for Bryns Patentkontor*, Oslo 1977, s. 158 og Ole Lando, «Dansk internasjonal varemerke-, mønster- og patentrett», *Nordiskt Immateriell Rättsskydd*, 1974 s. 371 ff. på s. 378.

352 Se Stenvik, op.cit. s. 369, jf. s. 365.

om at norske domstoler skal kunne pådømme saker som de ellers ikke kunne ha pådømt («*prorogasjonsavtale*»).

Etter tvl. § 4-6 andre ledd må en avtale som «utvider eller begrenser norske domstolers internasjonale kompetanse ... være inngått skriftlig». Bestemmelsen angir hvilke formkrav som må være oppfylt for at en avtale om internasjonal domskompetanse skal være gyldig, men sier ikke noe om de materielle vilkår for å inngå slike avtaler.

For at en avtale om å *fravike eller begrense norsk domsmyndighet* skal være gyldig, må avtalen *for det første* gjelde et bestemt søksmål eller søksmål som utspringer av et bestemt rettsforhold.³⁵³ Dette var uttrykkelig sagt i den tilsvarende bestemmelse i tvml. § 36. Tvl. § 4-6 sier ikke dette uttrykkelig, men det fremgår av forarbeidene at det med den forenklede formulering ikke var meningen å gjøre noen realitetsendring.³⁵⁴

Dersom avtalen om domsmyndighet er inngått mellom en næringsdrivende og en forbruker, er det et vilkår for at den skal være bindende for forbrukeren, at den ikke er inngått før tvisten oppstod, se § 4-6 tredje ledd andre punktum. Med «forbruker» må her menes det samme som i § 4-5 sjuende ledd.³⁵⁵

For det andre må partene ha fri rådighet over sakens gjenstand, se tvl. § 11-4.³⁵⁶ Dette må for eksempel medføre at det neppe kan inngås forhåndsavtale om at en tvist om gyldigheten av en oppsigelse eller avskjed eller erstatning i forbindelse med opphør av arbeidsforhold skal avgjøres av utenlandske domstoler, sml. punkt 6.2.3 nedenfor.³⁵⁷

For det tredje kan saken ikke høre under et tvungent vernetting. I motsetning til tvistemålsloven inneholder tvistelovens alminnelige bestemmelser ikke noen tvungne vernettingsregler. Hvorvidt en vernettingsregel i spesiallovgivning kan fravikes ved avtale, beror på en tolking av den enkelte vernettingsregel.³⁵⁸

Dersom «domsmyndighet er vedtatt i samsvar med § 4-6 for et bestemt søksmål eller for søksmål som springer ut av et bestemt rettsforhold», har en rettskraftig avgjørelse av en utenlandsk domstol rettskraft i Norge, se tvl. § 19-16 andre ledd, jf. punkt 1.8.5 nedenfor. Slik § 19-16 andre ledd er formulert, kan det virke som om det etter § 4-6 andre ledd ikke stilles krav om at avtalen må gjelde et bestemt søksmål eller søksmål som springer ut av et bestemt rettsforhold.³⁵⁹ Som det fremgår av det jeg har sagt, mener jeg at det må være et vilkår for at det skal foreligge en gyldig prorogasjonsavtale, at avtalen gjelder et bestemt søksmål eller søksmål som springer ut av et bestemt rettsforhold.³⁶⁰

På samme måte som for avtaler som begrenser norsk domsmyndighet, må det også for avtaler som *gir norske domstoler domsmyndighet de ellers ikke ville ha hatt*,

353 Sml. Lugano-konvensjonen artikkel 17 nr. 1.

354 Se NOU 2001: 32, Bind B, s. 699–700, jf. prp. s. 376.

355 NOU 2001: 32, Bind B, s. 700.

356 Jf. NOU 2001: 32, Bind B, s. 699.

357 Spørsmålet ble reist, men ikke løst i Rt. 1980 s. 886 U.

358 Jf. NOU 2001: 32, Bind B, s. 699–700.

359 Se i denne retning NOU 2001: 32, Bind B, s. 898.

360 Se prp. s. 442, hvor det i tilknytning til tvl. § 19-16 andre ledd heter: «*Annet ledd* viderefører bestemmelsen om rettskraft for avgjørelser av vernetting i utlandet vedtatt av sakens parter. Bestemmelsen skal ses i sammenheng med lovforslaget § 4-6.»

stilles krav om at avtalen gjelder et bestemt søksmål eller søksmål som utspringer av et bestemt rettsforhold, og at partene har fri rådighet over forholdet. Videre må det være et vilkår for at norske domstoler skal kunne få domskompetanse på grunnlag av avtale partene imellom, at dette ikke kommer i strid med internasjonale regler som Norge er bundet av. Det må antakelig også stilles krav om at tvisten har en viss tilknytning til Norge.

Både for derogasjons- og prorogasjonsavtaler stiller tvl. § 4-6 andre ledd krav om at avtalen om domsmyndighet må være *rimelig klar*³⁶¹ og være *skriftlig*. For at det skal kunne anses å foreligge en skriftlig avtale, må det være utstedt et dokument som er undertegnet av begge parter, eller som partene skriftlig har sluttet seg til, for eksempel gjennom brevveksling.³⁶² Også en etterfølgende skriftlig bekreftelse fra begge parter av en vernetingsavtale som i utgangspunktet er inngått muntlig, må tilfredsstillende skriftlighetskravet.³⁶³

I Rt. 1999 s. 482 U er det lagt til grunn at dersom en part har reist søksmål ved en utenlandsk domstol, må han anses skriftlig å ha bekreftet sitt valg av utenlandsk vernetingsdomstol. Siden tvl. § 4-6 andre ledd krever skriftlig avtale, må løsningen etter tvisteloven bli en annen.

For tvister som omfattes av Lugano-konvensjonens saklige anvendelsesområde, reguleres adgangen til å fravike de vernetingsregler som er fastsatt i konvensjonen kapittel II, ikke av tvl. § 4-6 andre ledd, men av Lugano-konvensjonen artikkel 23 og 24.³⁶⁴ For forsikringsaker, saker om forbrukerkontrakter og saker om individuelle arbeidsavtaler er det gitt egne regler i artiklene 13, 16 og 21. På samme måte som etter tvl. § 4-6 andre ledd er det også etter Lugano-konvensjonen et vilkår for å inngå avtale om internasjonal domskompetanse at det er tale om en tvist som enten «har oppstått» eller som «måtte oppstå i et bestemt rettsforhold», og at det ikke er tale om et forhold som etter konvensjonens artikkel 22 hører under annen domstols eksklusive kompetanse, se artikkel 23 nr. 1, jf. nr. 5.³⁶⁵ De formkrav som Lugano-konvensjonen stiller for inngåelse av slik avtale, er imidlertid noe mindre strenge enn det som følger av tvl. § 4-6 andre ledd. Konvensjonens artikkel 23 nr. 1 og 2 fastsetter:

«1. Har partene, når minst en av dem har bosted i en konvensjonsstat, avtalt at en domstol eller domstolene i en annen konvensjonsstat skal være kompetente til å avgjøre noen tvist som har oppstått eller måtte oppstå i et bestemt rettsforhold, er den eller disse domstolene kompetente. En slik kompetanse skal være eksklusiv, med mindre partene har avtalt noe annet. En slik vernetingsavtale skal være enten:

a) skriftlig eller muntlig og bekreftet skriftlig, eller

361 Ot.prp. nr. 39 (1976–77), s. 18, jf. Rt. 1998 s. 1120 U.

362 Sml. Rt. 1999 s. 1532 A.

363 Se Schei mfl. I s. 173. Jf. NOU 2001: 32, Bind B, s. 700.

364 Se NOU 2001: 32, Bind B, s. 700, jf. Rt. 2002 s. 404 U og 2001 s. 1570 U. Om Lugano-konvensjonen 2007 artikkel 23 og 24, se Pålsson, op.cit. s. 206 ff. Jf. Gaute Kristian Gjelsten, *Formkrav i internasjonale vernetingsavtaler*, Oslo 1997, s. 43 ff.

365 Se for eksempel Rt. 1999 s. 1206 U.

- b) inngått i en form som er i samsvar med en praksis som disse parter har etablert seg imellom, eller
 - c) i internasjonal handel, i en form som er i samsvar med en handelsbruk som partene kjente eller burde ha kjent, og som i slik handel er allment kjent blant og regelmessig fulgt av dem som inngår slike kontrakter i tilsvarende type handelsforhold.
2. Enhver elektronisk meddelelse som gir en varig dokumentasjon av avtalen om vernetting, skal sidestilles med 'skriftlig'.»

Både når det gjelder materielle vilkår for inngåelse av avtale om internasjonal doms-kompetanse, og når det gjelder formkravene til slik avtale, er Lugano-konvensjonens bestemmelser uttømmende, slik at begrensninger og vilkår som måtte være fastsatt i nasjonal rett, ikke kan anvendes ved siden av bestemmelsene i konvensjonen.³⁶⁶

Lugano-konvensjonen artikkel 23 nr. 1 må formodentlig forstås slik at det i saker som omfattes av konvensjonens saklige anvendelsesområde, ikke er noe vilkår for at partene ved avtale skal kunne velge vernetting i et Lugano-land, at saksøkeren har hjemsted i en stat som er omfattet av konvensjonen, eller at saksforholdet har noen nærmere angitt tilknytning til konvensjonsområdet. Etter artikkel 23 nr. 1 er det tilstrekkelig at én av partene har hjemsted i en konvensjonstat. Såfremt dette er tilfellet, kan partene avtale at saken skal avgjøres av domstolene i en konvensjonsstat og bestemme hvilken domstol som skal være kompetent. Bli søksmål anlagt ved den domstol som er valgt, er denne forpliktet til å ta saken til behandling.

Konvensjonen inneholder ikke noe uttrykkelig forbud mot å velge domstoler utenfor Lugano-området. Når artikkel 23 nr. 1 bare omtaler konvensjonsstatsdomstoler, må den imidlertid antakelig forstås slik at partene, i tilfeller hvor saksøkeren eller saksforholdet har en slik tilknytning til Lugano-området, at saken uten vernettingsavtalen ville ha vært omfattet av konvensjonens øvrige vernettingsregler, ikke har adgang til å avtale at saken skal behandles av en domstol utenfor Lugano-området.³⁶⁷

I hvilken utstrekning det i tilfeller hvor ingen av partene har hjemsted i en konvensjonsstat, kan avtales at tvister skal avgjøres av domstolene i et Lugano-land, reguleres av artikkel 23 nr. 3. Det fremgår av denne bestemmelsen at dersom det er inngått slik avtale, kan domstolene i andre konvensjonsstater enn den som er valgt, ikke ta saken til behandling, med mindre den eller de domstoler som er valgt, har avvist saken, se artikkel 23 nr. 3. Dette må gjelde uavhengig av om saksforholdet har en slik tilknytning til Lugano-området at saken uten vernettingsavtalen ville ha vært omfattet av konvensjonen. Hvorvidt den domstol som er valgt, skal akseptere vernettingsavtalen, må i disse tilfellene avhenge av det enkelte lands interne prosessrett.

Som eksempel fra rettspraksis på vernettingsavtale etter Lugano-konvensjonen artikkel 23 nr. 1, jf. nr. 2 kan nevnes Rt. 2011 s. 1532 U. Det norske selskapet Nidar AS, som er et selskap i Orkla-konsernet og har hovedkontor i Oslo, inngikk i 2009 avtale med det belgiske selskapet Baronie Chocolates Belgium NV avtale

³⁶⁶ Se Rt. 2011 s. 1532 U.

³⁶⁷ Se Rt. 2001 s. 1570 U.

om kjøp av sjokoladeproduktet «Snøkuler». Avtalen ble inngått ved at Nidar i en e-post oversendte til det belgiske selskapet forslag til en rammeavtale samt Orklas standard kjøpsvilkår. Rammeavtalen inneholdt en henvisning til standardvilkårene, og i standardvilkårene fantes det en vernetingsbestemmelse som gav Nidar rett til å kreve tvister avgjort ved de alminnelige domstoler på det sted hvor «Orkla ASA or the Buyer has one of its office addresses». Etter at det var avholdt forhandlingsmøte, ble enkelte bestemmelser i standardvilkårene endret ved e-post-utveksling. Det ble ikke undertegnet noe avtaledokument, men det som videre skjedde, viste at det var kommet til avtale. Etter at det belgiske selskapet hadde levert et parti av det avtalte sjokoladeproduktet, hevet Nidar avtalen på grunn av påstått for høye bakterieverdier og krevde erstatning. Lagmannsretten kom til at det var inngått gyldig vernetingsavtale etter Lugano-konvensjonen artikkel 23, og videre kjæremål til Høyesteretts ankeutvalg ble forkastet. Ankeutvalget uttalte:

«Lagmannsretten har først bemerket at siden artikkel 23 er et unntak fra konvensjonens alminnelige vernetingsregler, skal formkravene i bestemmelsen tolkes relativt strengt. Deretter har lagmannsretten under henvisning til Henrik Bulls kommentarer til bestemmelsen i Norsk lovkommentar fremholdt at det er tilstrekkelig at vernetingsbestemmelsen fremgår av utvekslet tilbud og aksept, og at det under forutsetning av at den avtale som er inngått, har en uttrykkelig henvisning til standardvilkår med vernetingsklausul, ikke kreves at vernetingsklausulen er særskilt vedtatt. Videre har lagmannsretten lagt til grunn at en elektronisk kommunikasjon mellom partene som gir en varig dokumentasjon av vernetingsavtalen, tilfredsstillende skriftlighetskravet, og at det ikke kreves noen underskrift eller særskilt vedtakelse av vernetingsbestemmelsen.

Dette gir etter ankeutvalgets oppfatning uttrykk for en korrekt forståelse av Lugano-konvensjonen artikkel 23 nr. 1 bokstav a, jf. nr. 2.»

Etter Lugano-konvensjonen artikkel 24 blir en domstol i en konvensjonsstat som ikke allerede er kompetent etter andre bestemmelser i konvensjonen, «kompetent når saksøkte møter fram for den» uten å bestride domstolens kompetanse.³⁶⁸ Det er imidlertid en forutsetning for at domstolen skal bli kompetent på grunnlag av en slik stilltiende vernetingsavtale, at det forhold saken gjelder, er omfattet av konvensjonens saklige anvendelsesområde, og at tvisten ikke dreier seg om et forhold som etter konvensjonen artikkel 22 hører under annen domstols eksklusive kompetanse.

Tvml. § 92 inneholdt en tilsvarende regel om at vernetingsmøte måtte anses vedtatt dersom saksøkte møtte og forhandlet uten å bestride domstolens kompetanse. Tvistemålsutvalget drøftet om regelen burde videreføres i tvisteloven, men kom til at «man bør komme bort fra en ordning som fingerer at det foreligger samtykke».³⁶⁹ Regelen ble derfor bevisst ikke videreført.

³⁶⁸ Se nærmere Pålsson, op.cit. s. 232 ff. og Gjelsten, op.cit. s. 98 ff.

³⁶⁹ NOU 2001: 32, Bind B, s. 699.

1.8.4 At et lands domstoler er kompetente til å behandle saken, gir ikke adgang til å foreta rettergangsskritt i utlandet

Selv om norske domstoler er kompetente til å behandle saken, kan de være forhindret fra å foreta visse rettergangsskritt. Folkeretten forbyr for eksempel norske domstoler å foreta befarings eller avhør i utlandet eller utferdige pålegg til utlendinger om å legge frem bevismidler som ikke befinner seg i Norge. Hvis det er nødvendig, må det ordnes gjennom bevisopptak ved utenlandsk domstol, se dstl. § 47.³⁷⁰ Dette forutsetter at det foreligger konvensjon mellom Norge og vedkommende stat som gir norske domstoler adgang til å be om bevisopptak, eller at det er hjemmel for det i vedkommende stats interne regler.

Det at et lands domstoler ikke uten hjemmel i konvensjon eller vedkommende stats interne rett kan foreta avhør i et annet land, kan ikke være til hinder for at en person som oppholder seg i utlandet, blir avhørt over telefon. Forutsetningen for dette må imidlertid være at den som blir avhørt, frivillig går med på dette. En person som oppholder seg i utlandet, kan ikke pålegges å fremstille seg for telefonavhør.

1.8.5 Skal en avgjørelse være rettskraftig og kunne tvangsfullbyrdes i et annet land, må det ha hjemmel i vedkommende lands interne rett eller i konvensjon

For at en norsk rettsavgjørelse skal være *rettskraftig (bindende)* og kunne *tvangsfullbyrdes* i utlandet, må det ha hjemmel i vedkommende lands interne rett eller i konvensjon mellom Norge og vedkommende stat. På samme måte må det foreligge hjemmel i lov eller konvensjon for at en utenlandsk rettsavgjørelse skal være rettskraftig og kunne tvangsfullbyrdes her i landet, jf. tvl. § 19-16 første, jf. andre ledd og tvfl. § 4-1 andre ledd bokstav f og g.

Et viktig skritt i retning av anerkjennelse og adgang til tvangsfullbyrdelse av utenlandske dommer er tatt ved Norges ratifikasjon av Lugano-konvensjonen av 15. september 1988 mellom EU- og EFTA-landene. Som nevnt i punkt 1.8.3 ovenfor, gir denne konvensjonen ikke bare regler om internasjonal domskompetanse, men også om gjensidig anerkjennelse og adgang til tvangsfullbyrdelse av dommer i privatrettslige forhold innenfor konvensjonsområdet, se konvensjonen kapittel III og IV, jf. artikkel 1.

Hovedregelen om anerkjennelse av dommer innenfor konvensjonsområdet fremgår av artikkel 33 nr. 1, jf. artikkel 1, mens hovedregelen om adgangen til tvangsfullbyrdelse fremgår av artikkel 38 nr. 1, jf. artikkel 1. Det følger av disse bestemmelsene at en dom om et privatrettslig forhold som omfattes av konvensjonens saklige virkeområde, som er avsagt i en konvensjonsstat (opphavsstaten), som hovedregel skal anerkjennes som bindende i de andre konvensjonsstater (mottakerstater), og at den også skal kunne tvangsfullbyrdes i en hvilken som helst konvensjonsstat.³⁷¹ Med unntak for de tilfeller som er nevnt i artikkel 35 nr. 1, kan den stedlige kompetansen til domstolene i opphavsstaten ikke etterprøves, se artikkel 35 nr. 3, jf. artikkel 45.

³⁷⁰ Se for eksempel Rt. 1995 s. 582 U og 1996 s. 1763 U.

³⁷¹ Som eksempel fra rettspraksis kan vises til Rt. 1996 s. 447 U.

Fra hovedregelen om at dommer om privatrettslige forhold skal anerkjennes og kunne tvangsfullbyrdes innenfor et hvilket som helst konvensjonsland, inneholder artikkel 34, jf. artikkel 45 enkelte unntak. Dette gjelder blant annet dersom dommen vil virke støtende på rettsordenen i mottakerstaten, eller dersom dommen er en fraværdom og saksøkte ikke fikk forkynt stevningen eller tilsvarende prosesskriv i tilstrekkelig tid for å forberede sitt forsvar, se artikkel 34 nr. 1 og 2, jf. artikkel 45.³⁷² Disse unntakene er imidlertid av begrenset rekkevidde. Hovedregelen etter konvensjonen er at dommer om privatrettslige spørsmål skal kunne «flyte fritt» innenfor konvensjonsområdet. Dommer må angripes etter de regler som gjelder i opphavsstaten.

I forholdet mellom de nordiske land – Norge, Sverige, Danmark, Finland og Island – ble det allerede i 1932 inngått en konvensjon som med visse unntak generelt anerkjenner og gir adgang til tvangsfullbyrdelse av dommer mv. på privatrettens område. Konvensjonen er fortsatt i kraft i forhold til Island, men i forhold til de øvrige nordiske land har konvensjonen bare betydning for avgjørelser avsagt før 1978. I forholdet mellom Norge, Sverige, Danmark og Finland er konvensjonen fra 1. januar 1978 avløst av likelydende lover om anerkjennelse og fullbyrdelse av nordiske dommer på privatrettens område, jf. for Norges vedkommende lov nr. 71 av 10. juni 1977.³⁷³ Det fremgår imidlertid av Lugano-konvensjonen artikkel 65, jf. artikkel 66 at for konvensjoner som har samme saksfelt som Lugano-konvensjonen, har Lugano-konvensjonen forrang. Dette innebærer at for dommer som både går inn under 1977-loven og Lugano-konvensjonen, må fullbyrdelse skje etter Lugano-konvensjonen, se 1977-loven § 7 nr. 2.³⁷⁴ Derimot går konvensjoner som «regulerer domsmyndighet eller anerkjennelse eller fullbyrdelse av dommer på særskilt avgrensede saksfelt», foran Lugano-konvensjonen, se Lugano-konvensjonen artikkel 67.³⁷⁵

Siden 1961 har Norge også hatt en generell konvensjon om gjensidig anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile saker med Storbritannia. Fra 1977 har Norge hatt slik konvensjon med Forbundsrepublikken Tyskland og fra 1984 også med Østerrike.

På enkelte rettsområder har Norge sluttet seg til egne konvensjoner om jurisdiksjon, lovvalg og anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer.³⁷⁶ En viktig slik konvensjon er Haag-konvensjonen 19. oktober 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid om foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn. Ved lov 4. september 2015 nr. 15 om gjennomføring av konvensjon 19. oktober 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn (lov om Haagkonvensjonen 1996) ble denne konvensjonen gjort til «norsk lov».

Selv om det ikke følger av noen konvensjon, har rettskraftige avgjørelser av «sivile krav» truffet av en utenlandsk domstol ved verneting som i samsvar med § 4-6 er gyldig vedtatt for et bestemt søksmål eller for søksmål som springer ut av et bestemt rettsforhold, rettskraft i Norge og kan tvangsfullbyrdes her, se tvl. § 19-16 andre ledd. Bestemmelsen viderefører tvml. § 168 a, som ble tilføyd ved vedtakelsen av tvangsfullbyrdelsesloven av 1992.³⁷⁷ Med «sivile krav» menes sivile rettskrav av privatrettslig

372 Se Rt. 2012 s. 1486 A.

373 Se nærmere om loven Trond Dolva, «Anerkjennelse og fullbyrding av utenlandske dommer», *Jussens Venner*, 1977 s. 389 ff.

374 Jf. Ot.prp. nr. 94 (1991–91), s. 22.

375 Om rekkevidden av denne bestemmelsen, se Rt. 2007 s. 1759 U.

376 Se nærmere Dolva, op.cit. s. 407 ff. og Lundgaard, op.cit. s. 215 ff. Jf. Rt. 2008 s. 1463 U.

377 Bestemmelsen ble da antatt å være i samsvar med tidligere ulovfestet rett, se Ot.prp. nr. 65 (1990–91) om lov om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring, s. 305, jf. Rt. 1998 s. 1601 U og 1928 s. 646 A.

karakter («borgerlige krav», som var det uttrykk som var brukt i tvml. § 168 a).³⁷⁸

I Rt. 1999 s. 482 U er det lagt til grunn at tvml. § 168 a også omfatter rettskraftige rettsforlik, dvs. rettsforlik som etter reglene i det land hvor forliket er inngått, har rettskraftsvirkninger. Da tvl. § 19-16 andre ledd tar sikte på å videreføre tvml. § 168 a, må vel tvl. § 19-16 andre ledd forstås på samme måte.

Etter voldgiftsloven § 45, jf. § 46 og tvfl. § 4-1 andre ledd bokstav f skal utenlandske voldgiftsavgjørelser som blir ansett bindende i voldgiftsavgjørelsens hjemland,³⁷⁹ på samme vilkår som en norsk voldgiftsdom anerkjennes som rettskraftige og kunne fullbyrdes her i landet uten at dette trenger å være hjemlet i konvensjon med vedkommende stat.³⁸⁰

Ved å ratifisere FN-konvensjonen av 10. juli 1958 om anerkjennelse og fullbyrdelse av utenlandske voldgiftsavgjørelser (New York-konvensjonen) har Norge sluttet seg til en meget omfattende konvensjon om anerkjennelse og fullbyrdelse av utenlandske voldgiftsavgjørelser om borgerlige rettskrav.³⁸¹ Over 60 land har ratifisert denne konvensjonen. Dette gjelder blant andre de land Norge har mest handelssamkvem med. De grunner som etter New York-konvensjonen er til hinder for fullbyrdelse av en voldgiftsdom, samsvarer med de innsigelser som kan påberopes etter voldgiftsloven § 46.³⁸²

Ved lover av 8. juli 1988 nr. 72 og 73 ble Europarådskonvensjonen av 20. mai 1980 om anerkjennelse og fullbyrding av utenlandske avgjørelser om foreldreansvar mv. og Haag-konvensjonen av 25. oktober 1980 om internasjonal barne bortføring gjennomført i norsk rett. Europarådskonvensjonen innebærer at konvensjonsstatenes avgjørelser om foreldreansvar og samværrett gjensidig vil bli anerkjent og fullbyrdet.

Norge er part i flere konvensjoner om anerkjennelse og fullbyrdelse av avgjørelser om underholdsbidrag, hvorav den mest omfattende er Haag-konvensjonen av 2. oktober 1973.

Også uten dekning i konvensjon anerkjenner Norge i stor utstrekning utenlandske avgjørelser i rettsendringssaker på person- og familierettens område. Dette gjelder blant annet avgjørelser om vergemål og avgjørelser om separasjon eller skilsmisse, se for eksempel lov nr. 38 av 2. juni 1978 om anerkjennelse av utenlandske skilsmisser og separasjoner.³⁸³

Lov nr. 38 av 2. juni 1978 om anerkjennelse av utenlandske skilsmisser og separasjoner bygger på Haag-konvensjonen av 1. juni 1970 om anerkjennelse av skilsmisse og separasjoner.³⁸⁴ Selv om loven

378 NOU 2001: 32, Bind B, s. 898.

379 Om hvilket land en voldgiftsdom skal anses hjemmehørende i, se nærmere Mæland, *Voldgift* s. 249 ff. og Sjur Brækhus, «Lokaliseringsproblemer i internasjonal voldgift», *Lov og Rett*, 1995 s. 643 ff. på s. 658.

380 Se nærmere Rt. 2006 s. 357 U.

381 Se nærmere om denne konvensjonen Mæland, *Voldgift* s. 242 ff. og Brækhus, op.cit. s. 658 ff.

382 Se Ot.prp. nr 27 (2003–2004) om lov om voldgift, s. 77.

383 Se nærmere Rundskriv Q-16/92 lov om anerkjennelse av utenlandske skilsmisser og separasjoner, samt skiftefritak etter ekteskapsloven – veiledning til fylkesmennenes saksbehandling, inntatt i Vera Holmøy og Peter Lødrup, *Ekteskapsloven og enkelte andre lover med kommentarer*, 2. utgave, Oslo 2001, s. 701 ff., Gomard/Kistrup s. 781–782, Alan Philip, *Dansk international privat- og procesret*, København 1976, s. 213 ff., Peter Arnt Nielsen, *International privat- og procesret*, København 1997, s. 311, Lars Ofteidal Broch, «Anerkjennelse av utenlandske skilsmisse- og separasjonsdomm», *Lov og Rett*, 1966 s. 363 ff. og Lundgaard, op.cit. s. 205 ff.

384 Denne konvensjonen er ratifisert av Norge iht. samtykke fra Stortinget ved lov nr. 39 av 2. juni 1978.

om anerkjennelse av utenlandske skilsmisser og separasjoner bygger på Haagkonvensjonen, er den generell og gjelder i forhold til alle land, og ikke bare i forhold til land som har sluttet seg til Haag-konvensjonen. Loven gjelder imidlertid ikke for gyldigheten av skilsmisser og separasjoner oppnådd i annen nordisk stat, se lovens § 6 tredje ledd. I forholdet mellom de nordiske land gjelder en egen konvensjon fra 1931 – konvensjon av 6. februar 1931 mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om ekteskap, adopsjon og vergemål. Denne konvensjonen gjelder med lovs kraft her i landet, se lov nr. 75 av 19. desember 1969 om gjennomføring av nordiske konvensjoner om visse internasjonal-privatretslige forhold, jf. kgl. res 19. desember 1969.

Hvilke betingelser som må være oppfylt for at Norge skal anerkjenne en utenlandsk separasjon og skilsmisse, fremgår av lov om anerkjennelse av utenlandske avgjørelser om separasjoner og skilsmisser § 1, jf. § 3. For avgjørelser i andre rettsendringssaker er spørsmålet ikke lovregulert. I tilfeller hvor spørsmålet ikke er lovregulert, må det antakelig være et vilkår for at en utenlandsk avgjørelse i en rettsendringssak skal kunne aksepteres som bindende i Norge uten at det foreligger konvensjon om det, at det forhold rettsendringen gjelder, etter norske lovvalgsregler var undergitt jurisdiksjonen i det land hvor avgjørelsen ble truffet, på det tidspunkt rettsendringen fant sted.

Uansett hva som er grunnlaget for anerkjennelse av en utenlandsk rettsavgjørelse som bindende og tvangskraftig i Norge, må det tas forbehold for tilfeller hvor anvendelsen av avgjørelsen vil føre til resultater som står i sterk motstrid til vår etiske og sosiale oppfatning («ordre public»-regelen eller «rettsordeninnsigelsen»), se tvl. § 19-16 tredje ledd.³⁸⁵

I de tilfeller hvor anerkjennelsen av den utenlandske avgjørelse beror på konvensjon, vil det i konvensjonen så godt som alltid være tatt «ordre public»-forbehold, se for eksempel Lugano-konvensjonen artikkel 34 nr. 1 og New York-konvensjonen artikkel 5 nr. 2 bokstav b. Men selv om forbehold ikke skulle være tatt, kan en avgjørelse ikke anerkjennes som bindende i Norge dersom den står i sterk motstrid til vår etiske og sosiale oppfatning.

Etter ordlyden i tvl. § 19-16 tredje ledd virker det som om utenlandske avgjørelser som anerkjennes som bindende i Norge på grunnlag av konvensjon, aldri kan anerkjennes dersom avgjørelsen er i strid med «norske ufravikelige rettsregler». Slik kan imidlertid bestemmelsen ikke forstås. Formuleringen i § 19-16 tredje ledd må oppfattes som en upresis henvisning til «ordre public»-regelen.³⁸⁶

Etter EU-domstolens praksis må «ordre public»-forbeholdet i New York-konvensjonen artikkel 5 nr. 2 bokstav b forstås slik at anerkjennelse av en utenlandsk voldgiftsdom må nektes dersom den strider mot EUs konkurranseregler.³⁸⁷

385 Se for eksempel Rt. 1996 s. 1288 U, Rt. 1999 s. 482 U og lov om anerkjennelse av utenlandske skilsmisser og separasjoner § 4, jf. Lundgaard, op.cit. s. 99 ff. og Pålsson, op.cit. s. 250–252.

386 Se Rt. 1996 s. 1288 U og 1999 s. 482 U, jf. Eckhoff, Rettskraft s. 355, Alten, Tvistemålsloven s. 188, Hov, Rettsforlik s. 570–571, Mæland, Voldgift s. 243, Schei mfl. I s. 689–690 og Mads Magnussen, «Dommer som strider mot konkurransereglene i EU og EØS», *Tidsskrift for Forretningsjus*, Nr. 2/2000 s. 82 ff. på s. 92–93.

387 Se EU-domstolens dom 1. juni 1999 i sak C-126/97 *Eco Swiss China Time Ltd. mot Benetton International NV*. Jf. Magnussen, op.cit. s. 85 ff.